Dr. J. Herben

Jan Nepomucký

Jan Nepomucký.

Spor dějin českých s církví římskou

líčí

Dr. Jan Herben.

Druhé vydání.

1898.

V komissi knihkupectví Jaroslava Pospíšila v Praze

Tiskem knihtiskárny J. Stolaře v Praze. — Nákladem vlastním.

Cena 50 kr.

Otiskl jsem letos v „Čase“ 18. března kratičkou zprávu o nynějším stavu otázky svatojanské.

Poznámka způsobila jistý dojem v časopisectvu i mezi čtenáři. Některé časopisy noticku otiskly, a s několika stran byl jsem požádán, abych stručným spiskem celou tu historii Jana Nepomuckého českému obecenstvu opět uvedl na paměť. Vyhověl jsem, neboť nemáme kromě pamfletů vhodného spisku o věci.

Ve spisku tomto hlavně arci jen nové zpracování látky je mým majetkem; z nových pramenů přibyly jen „Soudní akta konsistoře pražské“. Neveliká tato knížka moje má podati prostě poučení o sporu dějin českých s církví, který musí být už jednou vyřízen. A musí být vyřízen samou katolickou církví a kněžstvem, kterému se naskytuje vzácná příležitost vysloviti se pro pravdu, s bolestí sice, ale poctivě.

Prameny, jichž jsem užil:

Žídkova „*Správovna*“ ve vlastním opise, „*Staré letopisy české*“, vydané r. 1829 Fr. Palackým, „*Acta judiciaria*“, jež 1892 vydal F. Tadra; „*Hájkova kronika*“.

Jiných pramenův užíval jsem z druhé ruky, hlavně z Berghauerova dvousvazkového spisu „*Protomartyr poenitentiae*“, který je snůškou všech pramenů, jež o Janu Nepomuckém vyšly.

Pomůcky:

„*Legenda o sv. Janu Nep.*“, Dr. O. Abel, v českém překladu; „*Johann von Nepomuk*“, od Edvarda Reimanna („*Histor. Zeitschrift 1873*“); Dobrovského „*Literarisches Magazin 1787*“, Palackého „*Dějiny*“, Tomkův „*Dějepis města Prahy*“.

Borového „*Sv. Jan Nepomucký*“; Votkův „*Zázračný jazyk sv. Jana Nepom.*“; „*Úvahy o sv. Janu Nepomuckém*“ od P. Tomáše Nováka a j. podřízenější.

Král. Vinohrady, v dubnu 1893.

Dr. Jan Herben.

I. Doktor Johánek.

Dějepis český vypravuje k roku 1393 smutnou událost, kterak prchlivý král Václav IV., pustiv úzdu svému zášti k arcibiskupu pražskému, dal zmučiti některé jeho úředníky a jednoho z nich na konec ve Vltavě utopiti.

Nejobšírněji a nejpodrobněji vylíčena událost ta v Tomkově „Dějepisu města Prahy“, ve III. svazku a proto jeho vypravování nechť čtenáře o věci poučí.

Tomek tedy vypravuje:

„Král Václav zamýšlel od některého času, vyžádati od papeže zřízení nového biskupství v Čechách, k jehož nadání mínil obrátiti statky kláštera Benediktinského v Kladrubích, podobně jako byl před tím při založení biskupství Litomyšlského přidělen k tomuto klášter Praemonstratů v Litomyšli. Králi bylo při tom nejspíš o to, aby mohl udělením nového biskupství odměniti se některému ze svých zalíbených kaplanů dvorských. Čekal při tom jen na smrt starého již opata Kladrubského, jménem Racka, jehož místo dle jeho úmyslu nemělo více býti osazeno. Beze vší pochybnosti nebyl úmysl ten tajen, a přání královo musilo býti arcibiskupu známo. Jemu však a jeho konsistoři bylo zřízení nového biskupství a tudy zmenšení objemu dioecezí arcibiskupské proti mysli, i mínil proto úmysl králův překaziti. Když tedy opat Racek zemřel, neznámo kterého dne, snad asi ku konci února nebo na začátku března 1393, vykonali mnichové Kladrubští volení nového opata ze svého

prostředka, jménem Olena (před 7. břez.), a arcibiskup Jan netázaje se nic krále, dal dle obyčeje ohlásiti lhůtu k námitkám proti této volbě; když pak se nedostavil žádný odpůrce, dal generálný vikář Jan z Pomuka novému opatu arcibiskupské stvrzení dne 10. března.

O tom když zvěděl král Václav, neznal hněv jeho na arcibiskupa žádné míry, a obrátil se také proti předním jeho rádcům, kterým král přičítal, že jej k tomu pobádali. Přebývaje tehdáž na Žebráce, strojil se odtamtud do Prahy s úmysly krutými. Uslyševše o tom official arcibiskupův Mikuláš Puchník a vikář doktor Johánek z Pomuka, dali se hned napřed na útěk z Prahy do Roudnice, kdež tehdáž přebýval arcibiskup. Bylo to asi 15. března. Brzy po nich přišly dopisy od několika rad královských, kteří vybízeli arcibiskupa, aby přijel do Prahy. On bál se toho; nicméně k radě Puchníka a Jana z Pomuku jakož i svého hofmistra Něpra z Roupova odebral se spolu s nimi do jistého místa jen míli cesty od Prahy vzdáleného, byly to snad Kyje, náležející k arcibiskupství. Tam přijeli k němu dva z důvěrníků králových, bratr Mikuláš, zpovědník králův, zvolený od nedávna za biskupa Lavantského, a Jan Čúch ze Zásady, podmaršálčí, a přimlouvali mu velmi, aby se odebral do Prahy k jednání s králem o smíření, slibujíce mu při tom osobní bezpečnost jak ve jménu svém tak také nejvyššího hofmistra královského Jindřicha Škopka z Dubé. Od krále Václava odevzdali arcibiskupovi psaní, které mu sice nic dobrého tušiti nedalo. Bylo psáno německy a obsahovalo asi tolik: „Ty arcibiskupe, dej mi zpět hrad Roudnický a jiné mé zámky, a kliď se mi z mé země české. Pakli se oč pokusíš proti mě neb mým lidem, míním tě utopiti a rozepře ukliditi. Do Prahy přijeď.“

Radové královi však, které arcibiskup u sebe častoval jídlem a pitím, vymlouvali mu dojem z toho, pravíce, že král, ač jest rozhněván velice, bude jej rád viděti a s ním

jednati, takže z toho bude pokoj mezi ním a králem i lidmi jeho a královými. Na ty řeči dal konečně arcibiskup, a odebral se se svými důvěrníky do Prahy dne 18. března.

Zde byl mu nazejtří, dne 19. března, položen rok k jednání o pokoj s králem, s markrabím Prokopem a podkomořím Hulerem, ke kterémuž jak král tak arcibiskup poslali každý několik rad svých. Tito ujednali jistou smlouvu o všecky věci sporné, které se týkaly krále samého a Hulera, odloživše zatím toliko zvláštní pře mezi arcibiskupem a Prokopem. Smlouva pak tato měla druhého dne (20. března) býti slavně stvrzena na osobním sjezdu krále a arcibiskupa. K tomu cíli odebral se král s dvorem svým do kláštera sv. Maří rytířů Svatojánských konec mostu jakožto na blízku domu arcibiskupova na Malé straně, a před něj předstoupil tam arcibiskup s radami svými a s jiným průvodem. Jak medle však král spatřil arcibiskupa a úředníky jeho, které měl v nenávisti, zmocnil se ho hněv, takže najednou nechtěl nic slyšeti o úmluvě zavřené s radami svými, kterým byl prve dal plnomocenství, i obořil se na arcibiskupa s celou svou zuřivostí, která snad byla také již rozpálena vínem: Ty arcibiskupe, pravil, vynášíš klatby na mé úředníky bez mého vědomí! ty jsi stvrdil opata Kladrubského! ty strkáš na mého podkomořího kacířství a bludařství! Nepotázal jsi se, a o své újmě to činíš. Věz, že toho budeš želeti. V tom spatřiv hofmistra arcibiskupova, rytíře Něpra z Roupova, zvolal naň: Ty mi hned jdi odtud, sic ti dám sraziti hlavu. A hned kázal lidem svým: Tyto čtyry zajměte mi, totiž arcibiskupa, Mikuláše Puchníka, Jana z Pomuka a Václava proboštа Míšenského, a pozorně je veďte. Při tom hrozil některým: Tebe a tebe dám utopiti, a nařizoval, aby byli vedeni do místa kapitulního při kostele metropolitním na hradě; tam že chce shledati, čí radou se co stalo. Arcibiskup uleknuv se těch věcí náramně, chtěl pokořením se ukrotiti hněv králův, a několikrát poklekl před ním:

prostředka, jménem Olena (před 7. břez.), a arcibiskup Jan netázaje se nic krále, dal dle obyčeje ohlásiti lhůtu k námitkám proti této volbě; když pak se nedostavil žádný odpůrce, dal generálný vikář Jan z Pomuka novému opatu arcibiskupské stvrzení dne 10. března.

O tom když zvěděl král Václav, neznal hněv jeho na arcibiskupa žádné míry, a obrátil se také proti předním jeho rádcům, kterým král přičítal, že jej k tomu pobádali. Přebývaje tehdáž na Žebráce, strojil se odtamtud do Prahy s úmysly krutými. Uslyševše o tom official arcibiskupův Mikuláš Puchník a vikář doktor Johánek z Pomuka, dali se hned napřed na útěk z Prahy do Roudnice, kdež tehdáž přebýval arcibiskup. Bylo to asi 15. března. Brzy po nich přišly dopisy od několika rad královských, kteří vybízeli arcibiskupa, aby přijel do Prahy. On bál se toho; nicméně k radě Puchníka a Jana z Pomuku jakož i svého hofmistra Něpra z Roupova odebral se spolu s nimi do jistého místa jen míli cesty od Prahy vzdáleného, byly to snad Kyje, náležející k arcibiskupství. Tam přijeli k němu dva z důvěrníků králových, bratr Mikuláš, zpovědník králův, zvolený od nedávna za biskupa Lavantského, a Jan Čúch ze Zásady, podmaršálčí, a přimlouvali mu velmi, aby se odebral do Prahy k jednání s králem o smíření, slibujíce mu při tom osobní bezpečnost jak ve jménu svém tak také nejvyššího hofmistra královského Jindřicha Škopka z Dubé. Od krále Václava odevzdali arcibiskupovi psaní, které mu sice nic dobrého tušiti nedalo. Bylo psáno německy a obsahovalo asi tolik: „Ty arcibiskupe, dej mi zpět hrad Roudnický a jiné mé zámky, a kliď se mi z mé země české. Pakli se oč pokusíš proti mě neb mým lidem, míním tě utopiti a rozepře ukliditi. Do Prahy přijeď.“

Radové královi však, které arcibiskup u sebe častoval jídlem a pitím, vymlouvali mu dojem z toho, pravíce, že král, ač jest rozhněván velice, bude jej rád viděti a s ním

jednati, takže z toho bude pokoj mezi ním a králem i lidmi jeho a královými. Na ty řeči dal konečně arcibiskup, a odebral se se svými důvěrníky do Prahy dne 18. března.

Zde byl mu nazejtří, dne 19. března, položen rok k jednání o pokoj s králem, s markrabím Prokopem a podkomořím Hulerem, ke kterémuž jak král tak arcibiskup poslali každý několik rad svých. Tito ujednali jistou smlouvu o všecky věci sporné, které se týkaly krále samého a Hulera, odloživše zatím toliko zvláštní pře mezi arcibiskupem a Prokopem. Smlouva pak tato měla druhého dne (20. března) býti slavně stvrzena na osobním sjezdu krále a arcibiskupa. K tomu cíli odebral se král s dvorem svým do kláštera sv. Maří rytířů Svatojánských konec mostu jakožto na blízku domu arcibiskupova na Malé straně, a před něj předstoupil tam arcibiskup s radami svými a s jiným průvodem. Jak medle však král spatřil arcibiskupa a úředníky jeho, které měl v nenávisti, zmocnil se ho hněv, takže najednou nechtěl nic slyšeti o úmluvě zavřené s radami svými, kterým byl prve dal plnomocenství, i obořil se na arcibiskupa s celou svou zuřivostí, která snad byla také již rozpálena vínem: Ty arcibiskupe, pravil, vynášíš klatby na mé úředníky bez mého vědomí! ty jsi stvrdil opata Kladrubského! ty strkáš na mého podkomořího kacířství a bludařství! Nepotázal jsi se, a o své újmě to činíš. Věz, že toho budeš želeti. V tom spatřiv hofmistra arcibiskupova, rytíře Něpra z Roupova, zvolal naň: Ty mi hned jdi odtud, sic ti dám sraziti hlavu. A hned kázal lidem svým: Tyto čtyry zajměte mi, totiž arcibiskupa, Mikuláše Puchníka, Jana z Pomuka a Václava probošta Míšenského, a pozorně je veďte. Při tom hrozil některým: Tebe a tebe dám utopiti, a nařizoval, aby byli vedeni do místa kapitulního při kostele metropolitním na hradě; tam že chce shledati, čí radou se co stalo. Arcibiskup uleknuv se těch věcí náramně, chtěl pokořením se ukrotiti hněv králův, a několikrát poklekl před ním:

ale král ušklíbl se naň, čině to po něm, totiž nahýbaje také kolena ku kleknutí. Tu vybavila arcibiskupa branná čeleď jeho; druzí však uvedeni jsou dle rozkazu králova do kapituly.

Tam přišel král za nimi, a počal zle řáditi, proti všem sobě protivným. Děkana Pražského Bohuslava udeřil několikrát do hlavy jilcem meče svého, až krev tekla, a dal jej potom s rukama přes záda svázanýma odvésti do domu purkrabského na hradě. Když pak nejspíš výslechy jeho nevedly k cíli, dal tři prvé zajaté a s nimi také Něpra, hofmistra arcibiskupova výše zmíněného, muže obstarožného, vésti dolů s hradu na radnici staroměstskou a odtamtud na rychtu, vždy tázaje se po arcibiskupu, zdali by ho měli též, poněvadž proti němu nejvíce dychtil po vylití sobě zlosti. Opět odebral se král sám na rychtu staroměstskou, a tam, již u večer, poručil katovi svázati ruce i nohy čtyř zajatých, a dva z nich, Puchníka a Pomuka, dal mučiti před očima svýma pálením jich pochodněmi a svícemi rozžatými do boků a jinam, ano i sám, rozstekliv se pálil je svýma rukama; konečně nařizoval všechny čtyry utopiti. V tom rozpomenul se; nejspíš mu přišlo okamžitě na mysl, že by takové sahání na osoby kněžské mohlo míti pro něj nemilé následky při dvoře papežském. Žádal tedy na strýzněných, aby mu slíbili s přísahou, nikomu o tom neříkati, že byli zajati a mučeni; pod tou výminkou sliboval jim darovati život. Mikuláš Puchník, Václav probošt Míšenský a rytíř Něpr učinili to, a podepsali listinu o tom tudíž učiněnou od veřejného písaře. Ale čtvrtý, vikář Jan z Pomuka, byl již tak zmořen, a jmenovitě bok jeho jeden tak popálen, že by byl nemohl zůstati živ, pročež vysvědčení jeho nebylo by nic prospělo králi. Tedy jej dal odvésti na smrt. Vlekli jsou jej po ulicích až na most; tam svázali mu ruce do zadu, vstrčili mu roub do úst, a nohy ke hlavě do kozlíku svázavše hodili jej do řeky Vltavy asi v třetí hodinu noční, jak bychom řekli v devět hodin večer.

Arcibiskup Jan pobyl zatím několik hodin ve dvoře svém. Když však potom slyšel, jak byl zraněn děkan a jak odvedli jeho důvěrníky na rychtu, bál se zlé příhody, a nějakým tajným způsobem utekl z Prahy. Král mínil jej zajmouti, toliko nechtěl násilně udeřiti na dům arcibiskupův, než rozestavil sem tam hlídky, aby jej snad při pokuse o útěk chopili bez povyku. K tomu cíli byly po několik dní zastaveny všecky přívozy přes Vltavu v Praze, tak že nikdo nesměl po nich s jedné strany na druhou, a ve všech branách i mimo město v rozličných místech byla učiněna opatření proti arcibiskupu. Také bylo po celé Praze provoláno, aby v noci žádný kněz neb duchovní nechodil na ulici, sic, že kněz bude zajat, duchovnímu pak jiného stupně že bude uťata ruka. Arcibiskup byl však již dříve z města, než se král nadál, a odebral se na jeden z nejvzdálenějších zámků svých, totiž na Supí Horu blíž pomezí zemského za Teplicí na Krušných horách. Dostal se tam u velkém strachu teprv za pět dní a nocí po obtížném a nebezpečném cestování. Tam teprv zvěděl o zmučení svých úředníků a utopení Jana z Pomuka.“

Král Václav IV. skutku svého litoval a dal se do smiřování s arcibiskupem. Avšak žádosti arcibiskupovy byly přílišné. Arcibiskup vydal se 23. dubna 1393 do Říma a tam papeži podal obšírné žaloby na staré i nové přechmaty královské. Žádal, aby papež dle obyčeje ustanovil soudce, který by se na místě o pravdivosti žaloby přesvědčil a potom na krále Václava, pomocníky jeho i na celé království české vyřkl klatby.

Papež Bonifác IX. toho neučinil, ač jindy podobné tresty z Říma jen hřměly. Papež hleděl praktičtěji na celý spor. Předně očekával, že král Václav IV. přitáhne mu do Italie na pomoc proti nepřátelům, kterých stále přibývalo a že týž král dopomůže mu konečně k vítězství nad protipapežem v Avigoně.

Ještě ke všemu král Václav IV. podporoval milostivé léto roku toho, které papež pro Prahu vydal. Král chránil vřele prodávání odpustků, za něž hojné peníze tekly do Říma a srdce papežovo tím docela jinak naladil, než očekával arcibiskup.*)

Proto arcibiskup meškav marně několik měsíců v Římě a mnoho peněz utrativ sám v Římě i na svou čeleď vojenskou v Čechách, — protože všecky své hrady osadil branným lidem, kdyby snad král na ně vedl útok — vrátil se zarmoucen, bez výsledku do Čech na hrad Helfenburk v podzim r. 1393.

Stopujme všechny přístupné prameny dějepisné, kdo byl tento nešťastný gener. vikář, jenž náhodou místo arcibiskupa odpykal královu prchlivost.

Jan z Pomuka, zvaný doktor Johánek, narodil se kolem roku 1340. Otec jeho slul Welflín z Pomuka čili Nepomuka, jak se něco později začalo říkati. Welflín (zní po latinsku Wolflinus) byl nepochybně sousedem v městě Pomuku a dle jména soudě Němec. Ví se jen ještě, že r. 1372 už byl nebožtík, neboť syn jeho Jan roku toho mluví v knihách nadačních (Libri erectionum) o něm jako zesnulém.

Jan tento studoval na pražské universitě a věnoval se potom povolání kancelářskému. Stal se nejdříve veřejným notářem (1372) čili písařem veřejně oprávněným. Povolání to je jaksi předchůdcem našeho nynějšího stavu notářského.

*) Sešly se veliké sumy peněz. K poznání kněžských tehdejších poměrů slouží dobře příhoda, která souvisí s tímto milostivým letem: Legát papežský Ubaldin byl vrchním výběrčím peněz odpustkových v Praze. Král Václav však přišel na stopu, že Ubaldin s penězi hospodaří pro sebe. Část vymodlených peněz půjčil jistým knížatům na vojnu mezi sebou, část si schoval a ostatek chtěl poslati jistým penězomněncům do Italie, bezpochyby za nějakou lichvu pro sebe. Král Václav zabavil mu aspoň, co ještě u něho našel a sám peníze poslal papeži Bylo jich ještě vždy dost.

Veřejný notář 14. a 15. století měl právo zhotovovati veřejné listiny pro obyvatelstvo, tedy smlouvy, závěti, zbožné odkazy. Byl to tudíž právník a zároveň znalec písma. Karel IV. r. 1358 propůjčil právo arcibiskupu Arnoštovi a jeho nástupcům, aby jim náleželo ustanovovati veřejné notáře. Jedním z takových notářů byl na počátku své dráhy Jan z Pomuka. Ponejprv nalézáme jméno jeho na listině od něho sepsané 22. prosince 1372.

Od r. 1374 byl už nejvyšším písařem kanceláře arcibiskupské čili generálního vikářství. Při tom byl příslušníkem dvoru (1375) arcibiskupa Jana Očka z Vlašímě. Za nástupce jeho Jana z Jenšteina (stal se arcibiskupem r. 1379) postoupil Jan z Pomuka na arcibiskupova tajemníka.

V této době Jan z Pomuka nebyl ještě knězem, nanejvýš měl nižší posvěcení. V letech 1367 a 1377 nazývá se klerikem, což jen zřídka kdy se říkalo o skutečných knězích. Ale výsad stavu duchovního již požíval. Kněžství znamenalo v tehdejší době takové výhody, že si je dnešní člověk sotva jasně dovede představiti. Církevní úřady, biskupové a kněží byli skoro neobmezenými pány nad lidmi; moc a sílu svou dávali lidu pocítiti klatbou a interdiktem, hroznými to prostředky pro středověkého věřícího člověka, neboť znamenaly pro něho vyloučení ze společnosti lidské, opovržení, ztrátu všech práv — to, co dnes činí se ohavným zločincům.

A stávalo se to mnohdy pro maličkost, více z bujnosti a panovačnosti kněžské, kterou se lid k poslušnosti dostrašoval.

„Klatba byla,“ praví Tomek, „nejen vůbec trestem za každé vzpouzení se proti moci církevní, nýbrž i obyčejným donucovacím prostředkem, kterého se užívalo při soudech duchovních, aby někdo přidržen byl k placení dluhu nebo splnění jakékoli soukromé povinnosti osobám duchovním . . . Z té příčiny vlastně stávalo se, že často při smlouvách soukromých mezi duchovními a laiky vymíněno

bylo podrobení se člověka světského duchovnímu soudu, aby mohl býti stihán tímto přísným prostředkem církevního práva". (Praha III. 252.)

Kdo chtěl požívati výsad a imunity, tlačil se tudíž do kněžského stavu. Proto kněžský stav byl útočištěm nejen zbožných osob, nýbrž kdejaké sebranky: dobrodruhů, hráčů, lichvářů, smilníků. Klášterů bylo v Praze více než nyní kasáren a život v nich málo lepší. *)

Jak se církevní autority užívalo k osobním zájmům, toho příklad nám podává i J a n z P o m u k a (Acta consist. 1376 105.), když byl ještě nejv. písařem kanceláře arcibiskupské. On a tehdejší katedrál Jan dali si společně vystavěti dům r. 1376 někde na Újezdě. Zedník se jmenoval Levý. Zedník tento musil přistoupiti oběma majetníkům na podmínku, že vzájemná jich smlouva podléhá soudu arcibiskupovu. To znamenalo, kdyby zedník nějak nedostál

*) Obraz spustlého života kněžského v Praze, jak jej suše nakreslil Tomek v III. díle „Dějepisu města Prahy" náleží k nejšerednějším kapitolám českých dějin. Pověstný P. Žídek píše ve Správovně králi Jiřímu 1471: „A žádnému knězi neračte dopustiti dvú obrokuov mieti. než jeden skrovný ke potřebě vedle stavu jeho. Neb mají takoví kněžští obrokové býti, aby nepomáhalo se skrze ně k hříchu, ale k živnosti a službě božie. A protože v Čechách bylo veliké nadánie (— již zlúpeno jest —), neb z něho kněží jsúc veliké bujnosti rohatě živi byli, i protož přišla pomsta božie, že dnes nic nemají aneb velmi málo". Fakta předhusitská jsou taková, že historikové kněžští marně je dnes zamlouvají. I dr. Borový (ve sv. Janu Nepomuckém) přiznává k letům 1380 a dalším: „Bylať za těch časův mezi lidem veliká prostopášnost a nákaza mravů, ku které lid zlým příkladem velmožův a četných cizinců po Čechách se potulujících svésti se dával, což tím bylo žalostnější, jelikož i mezi kněžími a řeholníky se nalézali někteří, kdož spíše pro časný zisk, než-li pro čest a slávu Boží do stavu toho vstoupili a tudíž povinností svých plniti zanedbávali." Kdo prohlídne tehdejší stav, pochopí, proč mravopočestný a přísný Hus začal kázati o nápravě kněžských mravů a proč kněžstvo proti němu zuřiti začalo.

smlouvě, že bude stíhán tresty církevními. A také tak stíhán býti mohl dle smlouvy Levého rukojmě zedník Pešek Saul. Zrovna tak Jan z Pomuka půjčuje lidem peníze, zavazoval je platiti pod trestem — vyloučení z církve!

Jan z Jenšteina byl s počátku pověstný světák, hýřil, náruživý lovec a vůbec spíše bujný rytíř než duchovní kníže. Za něho i zkáza mravů v kněžstvu rostla. Hlavně svatokupčení kvetlo.

Papežové v tom věku zasahovali hojně do práv volebních, ano i podacích ve všech zemích. Dosazovali k výnosným prebendám dle libosti své osoby, nic nedbajíce práv cizích. Darování beneficia stávalo se často od knížat, měst a soukromých držitelů i tehdy už, kdy dosavadní držitel beneficie byl ještě živ a zdráv. Arcibiskup Arnošt z Pardubic v Čechách kdysi zakázal sice neslušný způsob, aby nový prebendář čekal na smrt svého blížního, ale nic platno nebylo. Papežové za doby Karla IV. a Václava IV. sami dávali zlý příklad, vydávajíce hojně milostných listů, jak tomu říkáno. V Čechách tolik, že na př. král Václav nemohl odměňovati ani vlastních svých chráněnců. Papež buď mu byl v Čechách do zásoby všechny obroky zadal, nebo se prostě na přání královo ani neohlížel. Papežských milostí vydáno bylo tolik, že se tolik prebend ani nemohlo uprázdniti v čas, kolik jich zadáno bylo. Na smrt některého kanovníka čekali někdy i dva kandidáti s milostnými listy.

Papežové sice uváděli nějaké zásluhy svých jmenovaných prebendářů, přece však hlavní pohnutkou byly jim jen peníze. Kdo totiž beneficium z milosti papežské chtěl dostati, musil z něho polovic příjmů prvního roku odvésti do pokladnice papežské. Papežové mívali k tomu i své výběrčí po zemích a městech. Papež Urban VI. pokročil tak daleko, že prebendy těch papežských vyběrčí, které při svém nastolení zastal, navždy vyhradil stolici papežské.

V knihách obročních (Libri confirmation) je zápis z r. 1383, v němž připomíná se Jan z Pomuka, že byl nejen tajemníkem a notářem Jenštejnovým, nýbrž i farářem u svat. Havla a měl koupenu tuto milost papežskou za 14 kop grošů. Půlroční desátek papežský z farnosti svatohavelské činil tehdy 84 grošů, což je právě desátý díl 14 kop grošů. Tehdy asi Jan z Pomuka stal se teprve knězem. Než faru svou osobně nespravoval, jako se to vůbec tak dělávalo v těch časích t. j. nekázal, neposluhoval svátostmi atd., nýbrž dal si na faru svou nájemníka. Tehda bývalo zvykem, že se fary pachtovaly jako teď dvory nebo hospody. Současně nebo něco dříve Jan z Pomuka bral také užitek z oltářnictví sv. Erharda a Otilie v kostele Pražském (čili u sv. Víta). Za Karla IV. i Václava IV. zakládalo se v chrámích mnoho nových oltářů a každý oltář dostával vlastního správce čili oltářníka. Oltáře měly buďto statky nebo platy k svému udržování. V kostele u sv. Víta roční plat pro oltářníka po odražení povinných vydání činíval průměrně 12 kop grošů. Byly však i oltáře s ohromným výnosem. Pro posouzení věci zpomeňme, že v jediném kostele u sv. Víta bylo 88 oltářů. Oltář sv. Erharda a Otilie dostával od r. 1375 z Biskupic u Čáslavě 22 kop; břemeno činilo 10 kop 30 gr. Zbývalo tedy ročně Janu z Pomuka 11 kop 30 grošů.

Jak patrno, tajemník Jan z Pomuka byl už tehdy muž bohatý a mocný. Faru svatohavelskou držel od podzimka 1380—1390. Dav si od svého arcibiskupa 5. dubna 1381 potvrditi v knihách nadačních příjmy fary havelské, zanechal nám památku o tom, co k faře náleželo. Především ves Dalov na Kouřimsku, kterou předchůdce jeho koupil za 196 kop gr., potom hojné fundace učiněné od měšťanů pražských.

V tu dobu Jan z Pomuka dal se opět zapsati na universitu r. 1381 a sice zvolil si za studium církevní právo, až i roku 1387 stal se doktorem práva církevního na praž-

ské universitě a odtud říkalo se mu obecně doktor Johánek. Byl nejspíše maličké postavy a Němec, neboť Čechům neříkalo se tehdy Johan.

Nežli povýšen byl na doktora práv, měl vedle jmenovaných svých obročí čili prebend již i kanovnictví u sv. Jiljí (1387) a krátce potom stal se kanovníkem na Vyšehradě.

Roku 1389 v září povýšen byl Jan z Pomuka od arcibiskupa Jana z Jenštejna na generálního vikáře arcibiskupství pražského. Tento arcibiskup dal se zatím na pokání. Příčina se takto vypravuje: „V městě německém Magdeburku byl arcibiskup tamější Ludvík živ zcela dle světského způsobu. V masopustě r. 1382 tancoval v úzkém rytířském oděvu, jak jej tehdáž nosili hejskové; když pak z nenadání nastal pokřik, že stavení hoří, tuť arcibiskup Ludvík v překotném útěku skočil s okna a vaz zlomil. Příběhu toho velmi se zhrozil arcibiskup Pražský Jan II., an uvažoval na mysli, že také jemu něco podobného by se přihoditi mohlo, kdyby na dřívější dráze lehkovážného života byl pokračoval.“ (Borový.)

V prebendách Johánkových, pokud víme, změnilo se to, že 26. srpna roku 1890 dostal arcijáhenství v Žatci a a tím samým stal se také kanovníkem u sv. Víta. Po tomto jmenování přepustil požitky z fary svatohavelské kanovníku Linhartovi, jenž před tím spravoval arcijáhenství žatecké.

Doktor Johánek byl v tu dobu jedním z nejbohatších prelátů českých; měl důchody z úřadu, měl domy a půjčoval peníze kněžstvu i šlechtě, jak o tom slyšíme z častých jeho soudů o dluhy od r. 1373 počínajíc až do smrti jeho. (Acta judiciaria).

Panství kněžské stávalo se lidu nesnesitelným. Lid však se bál hlavy pozdvihnouti. Dával jen na jevo své smýšlení tím, že se hrnul k osobám, jež káraly zlořády kněžské. Milič, Waldhauser, Matěj z Janova, Štítný byli

miláčky lidu a což teprve Hus a Jeronym. Nejcitlivější bylo duchovenstvo, jakmile se někdo začal dotýkati jeho světského panování. Ovšem proti mravokárcům byla vydatná zbraň: vyšťáralo se jim v knihách nebo v kázáních kacířství; domnělý kacíř musil odvolati a tím býval umlčen co nejpohodlněji! Hus ovšem umlčen byl až na kostnické hranici, ale jiní, na př. Matěj z Janova podrobili se moci církevní.

Matěj z Janova psal dílo „O pravidlech starého a nového zákona“, dílo, jež bylo přísnou kritikou tehdejšího stavu: Nedostatek pravé duchovní horlivosti, nemravnost, nádhera, podvody s ostatky svatých, vylhané zázraky, papežská zištnost a lakota peněz, neplechy klášterů mužských i ženských, vůbec všecky neřesti kněžské tu kárány a to ostře.

Nežli Janov dílo své dopsal, myšlénky své šířil také na kázáních. Kněžstvo, které kdysi pokořilo Miliče, ihned sáhlo osvědčeným způsobem také na Janova, takže povolán před synodu 18. října 1389 do chrámu sv. Víta a tam musil domnělé bludy odvolati u přítomnosti neobyčejně četného množství prelátů, farářů a jiného duchovenstva. Bludy ty týkaly se — ne zlořádů kněžských, o těch se pomlčelo —, než bouřeno na Janova, že učil, kterak lidé a zvláště laikové mají vedeni býti, aby každodenně přijímali tělo páně.

Matěj z Janova odvolal toto své učení proti přesvědčení svému. Když brzo potom psal nové dvě knihy jazykem českým, opět v nich své přesvědčení tlumočil. Ovšem byl opět i stihán. Oficial a gener. vikář arcibiskupův Mikuláš z Puchníka a Jan z Pomuka vyzvali ho, aby jim tyto dvě knihy předložil k prohledání. Janov učinil tak 14. července 1392. Odevzdal obě knihy do jich kanceláře s poznámkou, že jsou to teprve spíše jen koncepty, které míní některým mistrům předložiti k prohlédnutí a

opravení, nežli je vydá na veřejnost. Co se s knihami stalo, nevíme. Nikdy už svět o nich neslyšel.

Tomek doložil mnohá podobná pronásledování, a pověděl (III. 356) o tom své mínění: „Panující straně v duchovenstvu bylo lehko týrati a pronásledovati muže, kterých činnost byla jim protivná; ale cíle svého, aby se zbavili nepohodlí od nich, tím nedosáhli; a brzy nebyli mužové tito jedinými nepřátely, od nichž hrozilo jim nebezpečenství. Čím dál, tím více popuzovalo duchovenstvo i jiné lidi proti sobě svou hrdostí a panstvíchtivostí, takže bylo velice nenáviděno. Způsob, kterým duchovní užívali přednosti stavu svého na ujmu laiků v právních a společenských poměrech, měl za následek, že se lidé vyhýbali obcování s nimi, ano bylo tehdáž příslovím: Neměj ničeho s knězem neb duchovním, a jestliže ho urazíš, raději zab jej hned, sic nebudeš věčně míti s ním pokoje.“ (Tak praví dvakrát ve spise svém Matěj z Janova, později [1405] i Stanislav ze Znojma v kázaní.)

Brzy povstal však kněžstvu nepřítel nejmocnější — sám král Václav IV. nechtě míti stát ve státu.

Král Václav srazil se s arcibiskupem Janem z Jenštejna. Ve sporu nešlo o věci duchovní a božské, ani o mravnost, nýbrž o řevnivost, o kompetenci moci, jak bychom nyní řekli. Na příklad. Na začátku roku 1392 byl na Novém městě student jeden stavu duchovního pro nějaký zločin právem světským zatčen a sťat. Za nevole královy na kněze úřadové světští nabývali odvahy. V tomto případě královský podkomoří Sigmund Huler dal studenta stíti.

K tomu arcibiskup ještě mlčel. Než na počátku r. 1393 zatčen byl opět na Novém městě duchovní a z rozkazu téhož podkomořího upálen, ačkoliv arcibiskup chtěl jej sám vzíti do vazby. Pachatel slul dle všeho Dětřich a zatkl jej podrychtář Mikuláš z těchto důvodů: Stihl jej v místě podezřelém mezi nevěstkami v ulici krakovské. Vyšlo na

*

něho, že nedávno vylámal truhlu v kostele v Holubicích a ukradl z ní kalichy s patenami, křížek a monstranci jednu se svatými ostatky. Když ho konšelé Nového města vyslýchali, přiznal se.

Arcibiskup se neohlížel na příčinu upálení, nýbrž upíral světské moci právo k takovým ortelům. Podal králi Václavu IV. žalobu, v níž sváděl vinu na zlé rádce královy — sluhy ďáblovy — a žádal, aby král jim víry nedával. Nevyčkav pak královy odpovědi, vydal skrze Mikuláše Puchníka a Jana z Pomuku obsílku na Hulera, aby se zodpovídal. Huler odpověděl, že se dostaví, ale s 200 kopinníky. Arcibiskup ihned naň vydal klatbu.

Z toho vypukl veliký hněv krále a bratra jeho Jošta, pomocníka Václavova ve správě zemské, na arcibiskupa Jana z Jenštejna.

Rozezlení to dospělo k nesmiřitelné nenávisti a k násilným skutkům krále Václava ještě téhož roku, v nichž úředník arcibiskupův Jan z Pomuka ztratil život. Události ty položili jsme v předu tohoto odstavce.*)

Smrt Jana z Pomuka připadla na čtvrtek 20. března 1393.

*) Pro životopisná dáta Jana z Pomuka máme hlavně tyto čtvery současné prameny: „*Librii erectionum*“, (knihy nadační). „*Libri confirmationum*“, (knihy obroční). „*Acta judiciaria*“, (zápisy soudní) a „*Matriku právnické fakulty*“ na universitě pražské.

II.

Jak roste legenda o Janu z Pomuka.

něho, že nedávno vylámal truhlu v kostele v Holubicích a ukradl z ní kalichy s patenami, křížek a monstranci jednu se svatými ostatky. Když ho konšelé Nového města vyslýchali, přiznal se.

Arcibiskup se neohlížel na příčinu upálení, nýbrž upíral světské moci právo k takovým ortelům. Podal králi Václavu IV. žalobu, v níž sváděl vinu na zlé rádce královy — sluhy ďáblovy — a žádal, aby král jim víry nedával. Nevyčkav pak královy odpovědi, vydal skrze Mikuláše Puchníka a Jana z Pomuku obsílku na Hulera, aby se zodpovídal. Huler odpověděl, že se dostaví, ale s 200 kopinníky. Arcibiskup ihned naň vydal klatbu.

Z toho vypukl veliký hněv krále a bratra jeho Jošta, pomocníka Václavova ve správě zemské, na arcibiskupa Jana z Jenštejna.

Rozezlení to dospělo k nesmiřitelné nenávisti a k násilným skutkům krále Václava ještě téhož roku, v nichž úředník arcibiskupův Jan z Pomuka ztratil život. Události ty položili jsme v předu tohoto odstavce.*)

Smrt Jana z Pomuka připadla na čtvrtek 20. března 1393.

*) Pro životopisná data Jana z Pomuka máme hlavně tyto čtvery současné prameny: „*Librii erectionum*“, (knihy nadační). „*Libri confirmationum*“, (knihy obroční). „*Acta judiciaria*“, (zápisy soudní) a „*Matriku právnické fakulty*“ na universitě pražské.

II.

Jak roste legenda o Janu z Pomuka.

Co v předešlé kapitole vypravováno, z toho každé slovo dějepisně je zaručeno. Jmenovitě všechno, co se týká mučení a příčiny k němu u doktora Johánka, známe z pramene jistě věrohodného, totiž z žaloby arcibiskupa Jenštejna podané r. 1393 na Krále Václava IV. do Říma. Kdo k tomu přidává pověsti a domněnky, falšuje dějiny. Podivno, že hlavně kněžstvo činí tak ač na úkor Jana z Jenštejna, jehož tím bez příčiny podezřívá.

Z životopisných údajů o Janu z Pomuka vysvítá, že doktor Johánek byl muž učený a postavením svým mocný. Vysvítá však také, že náležel k většině tehdejšího kněžstva pražského, která kořistila z církevního a duchovního postavení svého, která nadužívala statků světských, nedbala kázně ani mravnosti a ošklivěla se lidu. Ano doktor Johánek jmenován jest mezi odpůrci snah reformních, jež roditi se počaly v kněžstvu samém.

Jen tolik říci musíme, že není nic z dějin známo, aby týž doktor Johánek byl se dopouštěl ničemností, které na jméno jeho uvalily některé novější povídky dějepisné. Doktor Johánek prostě plul s výhodným časovým proudem, nebyl ani horší ani lepší nežli jak bylo průměrné kněžstvo české jeho doby. Byl mnohoobročník jako jiní. Pronásledoval mravokárné kazatele jako řada jiných. Půjčoval peníze jako mnozí jiní preláti.

Co do národnosti Johánek byl asi Němec po otci, neboť v té době současníci Čechové vždy nazýváni bývali Jany, nikoli Johany.

Přes to vše, že doktor Johánek náležel k panující straně duchovenstva, smrt jeho jistě dojímala současníky. Je to přirozené. Zahynulť ve Vltavě ne jako vinník, jako pachatel nějakého zločinu, nýbrž jako oběť svého úřadu. Jestliže i připustíme, že král měl příčinu rozlítiti se na vzdorovitého arcibiskupa, jenž zameziti chtěl Kladrubské biskupství, aby mu neubylo příjmů z arcidiecése, jestliže i pravda je, že doktor Johánek náležel mezi přední arcibiskupovy rádce: Doktor Johánek nekonal přece potvrzením opata Kladrubského než svou povinnost jako arcibiskupský úřadník. Král Václav pak nemoha si vylíti zlost na arcibiskupovi, trýznil jeho úřadníky a Jana z Pomuka potrestal více méně náhodou přímo smrtí ukrutnou. Mohlať smrt stejně zastihnouti Puchníka nebo děkana Bohuslava, kdyby náhodou byli toho neb onoho více popálili.

Smrt stihla Johánka tudíž v jistém smyslu nevinně. Smrt nevinného muže bude dojímati vždycky srdce lidská. Proto se nic nedivíme, že arcibiskup z Jenštejna, podávaje žalobu na krále Václava ještě r. 1893 do Říma, nazýval úřadníka svého „mučeníkem“. (V originále římském stojí „jam martyr factus“.) Že na umučení arcibiskupských úřadníků hledělo se jako na událost velmi vážnou, poznáváme ze svědectví současných. Víme z žaloby r. 1409 na Husa podané, že o smrti doktora Johánka mluvíváno bývalo mezi vzdělanci. Tak jednou r. 1401 v domě Václava Smolaře Jan Hus rozmlouval o něm u přítomnosti jednoho mistra a kněze a několika laiků. Když kdosi učinil zmínku o utopení doktora Johánka vikáře, a uvěznění Puchníka oficiála a Bohuslava děkana Pražského a když mezi jiným se řeklo, že by byl měl vyhlášen býti interdikt pro to mučení a smrt, mistr Jan Hus tomu se opíral: Co pak velkého na

tom, pravil prý, že ti popové uvězněni byli? Povězte příčinu, proč by se měla zastaviti chvála boží? A když mu bylo řečeno, že tak ustanovili církevní zákonové, a že tak drží římská církev, Hus udeřiv prý silně na stůl, pravil: Římská církev? Tam zasadil Antikrist nohu svou, kterýmž jest těžko hnouti. (Děje univ. pražské.)

Ač dokázáno jest, že žaloba na Husa výroky jeho přepínala, přec jen vidíme, že i v kruhu Husově vysoce se smýšlelo o kněžské nedotknutelnosti a že sáhnutí na kněze pokládáno pořád za věc tak těžkou, že papež mohl vyhlásiti na Prahu a na Čechy interdikt. Hus však již tehdy neschvaloval tuto osobivost kněžskou, které tolik zneužíváno bylo.

Téhož roku (1401) napsal kaplan arcibiskupa Jana z Jenštejna životopis tohoto arcibiskupa a v něm praví: „Ctihodný Jan, gener. vikář, milostí boží stal se mučeníkem; byv pálen, nohama šlapán a posléz utopen, načež zářícími divy objeven jest; což poněvadž se nedávno stalo a beztoho celé zemi známo jest, — ač to pamětihodné, a jak myslím, jež i jinde obšírněji poznamenáno jest, — tuto pomíjím.“

Tractatus de longævo schismate, obsahující církevní historii z let 1378—1422 (nalezl Palacký r. 1838 v Benátkách) a pocházející z péra nejspíše českého kněze, má tento záznam o události z r. 1393: „Mezi jiným ctihodného onoho muže, milého Bohu a lidem, Němcům i Čechům, pana Jana kněze, vikáře v duchovních záležitostech arcibiskupa pražského, doktora dekretův, ukrutně ztýraného, opáleného a rozedraného ve vodě utopil; pana Mikuláše Puchníka“ atd.

Minorita Beneš, mnich tehdy v Staré Boleslavi, zaznamenávaje příběhy své doby, také k r. 1393 připsal: „Roku 1393, kde hned neděli smrtelnou utopen jest mistr Johanko, doktor pražský od krále Václava a preláti násilně týráni.“

To jsou nejstarší, možno říci, současné zprávy o smrti doktora Johánka. Ani jedna z nich nic nevypravuje, že by doktor Johánek byl býval zpovědníkem, a že by utopen byl pro zpovědní tajemství.

* * *

Lid obecný na zmučení Johánkovo čím později, tím více přivěšoval domněnky a báchorky. Zatčení, muka, popravy lidí vůbec, tím více lidí domněle nevinných, bývají předmětem legend, povídek a kronik; události takové vždy obetkávají se s básnickými příměsky a příkrasami.

Když během XIV., XV. a XVI. století přepisovány po všech končinách země Letopisy české — vyšlé původně z jednoho základu, tu pisatelé k nim přibírali postupem času i z jiných památek a z ústního podání zprávy a zápisy, kteréž se jim důležité i hodné víry býti zdály, takže dle Palackého „slušněji dílem národu a věku svého vůbec, nežli zvláštních osob některých, nazvány býti mohou“.

V těchto letopisích stopovati můžeme, jak rostla pověst o Janu z Pomuka.

Tito letopisové čeští, zaznamenávající události od r. 1378 do 1527, obsahují pravidelně tyto dva krátké záznamy k roku 1393:

1. „Téhož léta utopen jest slavný doktor kněz Johánek, vikář arcibiskupstvie pražského, pod mostem pražským, krále Václavovým rozkázáním, proto že proti jeho vóli stvrdil byl opata Kladrubského.“

2. „A jest pochován na hradě pražském u sv. Václava, tu kdež jeho jméno vytesáno jest na kameni, a kříž na témž kameni. Na kterýžto kříž i podnes ižádný nerád nohama vstúpí“.

„Léta téhož byla jest suchota veliká v Čechách, na paměť smrti toho doktora utopeného, že v Praze bředli přes řeku lidé; a byla voda zelená všechna jako tráva.“

Tyto dvě zprávy jsou nestejně staré. Prvou část zaznamenávají nejstarší letopisy, označené ve vydání Palackého písmeny: A C D E.

Rukopisy o mnoho mladší F G H mívají už další citovaný příspěvek.

F je text z rukopisu stokholmského z XV. století. Spisovatel přepsav si A D E, přimísil některé své zprávy. G je pilná kompilace kronik českých na počátku XVI. století. H rukopis r. 1525 skrze Jana z Janstorfa přepsaný do léta 1448 srovnává se nejvíce s textem G.

Co tu z letopisův, slyšíme, může pokládáno býti za smýšlení lidu českého o doktoru Johánkovi ve století XV. a XVI., jak bychom nyní řekli za veřejné mínění. Veřejné mínění, čím více vzdalovalo se od události, tím značněji měnilo se v pověst a legendu. Zárodky široké pozdější legendy poznáváme již na uvedených řádcích.

Letopisy z XV. století A C D E mají prostý záznam, historicky docela věrný a nezvratný. Dle něho kněz Johánek byl jen slavným doktorem.

Dle pokračovatelů jich pozdějších z konce XV. a z počátku XVI. století již hrob Johankův obetkán jest nádechem pověstí. Na Johánkův hrob nerad kdo nohama šlapal .... Že by tím však myšleny byly zázraky, jak pozdější i novější životopisci Jana Nep. vykládají, to ze slov starých letopisů nevyplývá. O slávu a paměť Johánkovu pečovala hlavně sv.-Vítská kapitola, neboť uctívajíc člena svého, uctívala tím sebe. Byla to její chlouba. Z r. 1396 zaznamenáno též, že jakýsi Jeneček věnoval 7 kop grošů, aby se sloužila mše za Jana z Pomuka, arcijáhna Žateckého, r. 1393 utopeného. Tento Jeneček pojistil zmíněné peníze na svém domě na Újezdě — snad to byl příbuzný a dědic Johánkův.

Jak i za hranice pronikla zvěst o utopení doktora Johánka, svědčí někteří cizí dějepisci. U nich, tedy u cizích a vzdálených, přimísily se k ději zcela nové, později tak významné přídavky.

Vídeňský profesor Tomáš Ebendorfer z Haselbachu byl roku 1433 v Praze jedním z legátů koncilia basilejského. Snad tehdy v Praze zaslechl pověsti o doktoru Johánkovi. Slyšel i o tom, že mučení preláti měli prozraditi tajemství, čí radou stalo se, že Kladrubský opat potvrzen byl a že měli se na konec zavázati přísahou, že o svém mučení nikomu nic neprozradí. Ebendorfer pak roku 1452 napsal o králi Václavovi IV. v „Liber Augustalis“ (rukopis je ve Vídni): „Confessorem etiam uxoris suae Johannem in theologia magistrum, et quia dixit hunc dignum regio nomine, qui bene regit, et ut fertur quia sigillum confessionis violare detrectavit, ipsum in Moldavia suffocari praecepit.“

Po česku: „Zpovědníka také manželky své, Jana, mistra v bohosloví, král Václav rozkázal ve Vltavě utopiti, jak z té příčiny, že prý řekl, že ten jest hoden jména královského, kdo dobře panuje, tak i proto, že, jak se vypravuje, nechtěl zraditi tajemství zpovědní.“

První pověst o zpovědnictví a zpovědi vyskytla se tedy u cizích dějepisců a to jenom jako pověst. Ebendorfer o skutečných příčinách (Kladruby!) neví nic, ale za to slyšel povídání, která u českých současníků a takořka svědků (arcibiskup!) zaznamenána nejsou. Tím jeho záznam ztrácí váhy a důvěry svědecké. Ovšem pak vlivu přímého na vypěstování legendy sv.-Janské neměl, neboť knihu Ebendorfovu ve Vídni našel teprve Palacký. Tištěna nebyla. *)

*) Známý německý historik pražský Konstantin Höfler nazývá Ebendorfera současníkem a přikládá jeho zprávě velikou váhu. Neprávem. Ebendorfer narodil se r. 1387 a bylo mu tedy při smrti Jana z Pomuka 6 let. A sám tento p. Höfler

Zrovna tak jiný cizinec, Ondřej Řezenský, napsal r. 1425 latinsky ve svém spise o králi Václavu: „Jana, výtečného doktora theologie, utopil proto, že řekl že není hoden slouti králem ten, jenž království své spravovati neumí.“ Zdá se, že Ebendorfer tuto písemnou zprávu znal, neboť opakuje ji téměř doslovně. Ostatek k ní jen přidal. V tak zv. kronice Pražské z XV. století (nalezl ji Höfler) připsáno ke slovům: „Téhož roku utopen jest ctihodný doktor Johanko“ jinou, pozdější rukou: „protože krále Václava káral z hříchu“.

Uvažujme:

Ze současníků doktora Johánka, z vrstevníků a takořka svědků smrti jeho v Čechách nikdo nic nám nenapsal o tom, že by byl zpovědníkem královniným býval a že by král byl vynucoval na něm zpovědní tajemství. Zejména nic v žalobě své k papeži nenapsal arcibiskup, ač svého úředníka nazýval mučeníkem.

První pověsti o zpovědnictví a tajemství zpovědním zapsány jsou v cizině od osob, které mimo to o skutečných událostech docela nic nebyly zpraveny.

Plným právem musíme tudíž tyto zahraničné záznamy zařaditi jen mezi temné pověsti a báchorky, které oblíbené byly tehdy hojně proti králi Václavu, nemilému kněžím a Němcům.

Mnohem později tyto báchorky čteme v knihách napsaných i v Čechách. K vývoji legendy o Janu z Pomuka nejvíce tu přispěl ničemný a potřeštěný škrabal Pavel Žídek, kanovník u sv. Víta za panování krále Jiřího. Tento muž původem žid, jenž nikdy neztratil židovskou povahu svou, měně víru jako kabát a jsa drzý, vypínavý a pomlouvačný, napsal ve Správovně králi Jiřímu, ukon-

vytýká Ebendorferovi, že ve své rakouské kronice není všude dobře zpraven, a to i při událostech, které zažil, paměť jeho že byla slabá.

čené několik měsíců před královou smrtí r. 1471, šerednou kapitolu o Václavu IV. V ní mezi jiným čteme: „Čtvrté, když měl (král Václav) zlé domněnie do své paní, a ona se zpoviedala mistru Johánkovi, děkanu Všech Svatých, a přišel k němu král, aby mu pověděl, s kým přebývá; a kdy děkan nechtěl jemu nic praviti, kázal ho utopiti. Potom přeschla řeka, a když lidé pro mlýny chleba neměli, počali proti králi reptati; a to byl počátek zlého."

Kde Žídek zprávu svou vzal, těžko říci. Ale Žídek vůbec byl povaha škaredá: jak praví K. J. Erben o něm ve Výboru (r. 1868), žil při dvoře krále Jiřího v obecném opovržení. „Přirozená jeho povaha, kteráž ani křesťanským vychováním, ani mnohou zkušeností v zemích rozličných setřína býti nemohla, totiž neklidnost, chlubná ctižádost, drzá prostořekost, dolézavost a při tom neveliká svědomitost u volení prostředků nebyla s to, aby mu získala i zachovala lidskou přízeň." Žídek ve Správovně „za nejvyšší ideál dokonalosti panovnické vylíčil císaře Karla IV. a naproti němu za pravou ohavu člověčenstva syna jeho krále Václava IV., jednoho i druhého rovněž nespravedlivě. Smyšlenky jeho o těchto obou králích později zúmysla rozšiřovány byly za pravdu a jistou měrou potud ještě za to platí". Žídek na př. je původcem nejasné pomluvy na vůdce táborského, pravě: „O Prokope Veliký, jenž jsi bláznivě řekl, že pod svůj meč chceš podvésti všechen svět, protože u tvého služebníka bylo nalezeno střiebrné umučenie Pána Krista, nedal si ho před úhory, než pod šibenici schovati. Protože jsme zpívali „Subveni domine clamantibus ad te iugiter", skákal si se na nás. Kde jsi nynie? . . . Zabit jsi hanebně a ležíš v čirém poli, jako hovado. Psi se najedli těla tvého i vlci."

O Žídkově Správovně ještě tolik sluší říci, že tiskem nikdy nevyšla. Posud se chová jen v rukopise kapitolním

a v opise universitním. Proto na lid také vlivu neměla. Když známý kněz Václav Hájek z Libočan psal svou Kroniku českou r. 1541, pravda a pověst o Janu z Pomuka představovaly se mu již v takové nejasnosti, že událostem nemohl porozuměti. Nemoha srovnati si v hlavě některé dějepisné zprávy o generálním vikáři, jichž ovšem málo znal, a Žídkovu zprávu o zpovědníku královny české, vybájil si obvyklým způsobem svým dva Jany Nepomucké.

Souvěký téměř s Žídkem děkan kapitoly pražské, Jan z Krumlova, zapsal si byl r. 1483 na kus pergamenu poznámku: „1383 Johanco de Pomuk, summersus de ponte", t. j. „1383 Johánek z Pomuku, jenž s mosta utopen". Tento záznam jest u děkana buď chybou paměti, přepsáním, nebo snad znamená, že v druhé polovici XV. století rok utopení Johánkova si mátli.

Hájek znal Žídka i Krumlova. Psal svou knihu příliš strannicky proti Husitům a látku mu příslušní kruhové dodávali, dojista znal sv.-Vítský archiv.

Na základě Žídka a Krumlova vytvořil si tedy zcela novou osobu Jana Nepomuckého, zpovědníka královnina, utopeného r. 1383. A poněvadž tomuto lehkomyslnému lháři nikdy na nějakém přibájeném datum nesešlo, připojil datum 4. května 1383.

Celá ta zpráva u Hájka zní:

„Roku toho (1383): Václav král oddal se na veliké neřady, hry, tance rozličné provozuje. Manželka jeho, jenž byla velmi ctná a šlechetná žena, za takové jeho nepořadné obyčeje se hanbila a jej samotně trestávala, pravěci, aby se na svého dobrého Otce rozpomenul, že jest on nikdá takových věcí neprovozoval a kdož by takové věci před sebe bral, že jej míval v ošklivosti: Skrze takové trestání Král proti své Manželce se pozdvihl a vzal ji v velikú nenávist, takže jest k ní hledal příčiny, aby ji mohl o její

život připraviti. Nazejtří po slavnosti sv. Zigmunda, povolav k sobě kněze Jana Nepomuckého, jenž byl Mistr učení Pražského a kanovník Pražského kostela a králové zpovědník, a on jistě bál se Pána Boha, i pilně se jeho vyptával, žádaje podtají, aby mu oznámil, jakých hříchuov se králová před ním Pánu Bohu vyznávala. Kterýž odpověděl: Králi pane muoj, já toho jistě v paměti nemám a bych měl, nebylo by mi to slušné učiniti, a Vám také jistě slušné není se na to ptáti. Král, rozhněvav se, kázal jej do těžkého podzemního vsaditi vězení a nemoha na něm nic míti, poslal pro kmotra svého, mistra popravného, kázal jej ukrutně mučiti a nemoha se na něm ani tak nic doptati, kázal jej nočním časem na most Pražský vyvésti a svázaného do vody svrci a utopiti.

To když se stalo, té noci i druhé světla mnohá vidína sú nad tělem jeho ležícím ve vodě. Král když o tom divu slyšel, na hrad Žebrák odjel a preláti kostela pražského, vzavše tělo to z vody u kláštera sv. Kříže, na hrad Pražský sú je slavně nesli a s velikým náboženstvím v kostele sv. Víta proti oltáři Panny Marie na nebe vzetí pohřbili a kamenem přikrýti rozkázali.

Potom mnozí a rozliční se tu divové dáli. A skrze to mnozí jej mučedlníka božího a svatého býti pravili. A kdožkoli jeho svatosti odpíral a svévolně na kříž vytesaný na kameny vstúpil, toho dne světskú hanbu trpěl. I rozkázali sú preláti ten hrob železnú mřeží odělati."

K roku 1393 pak čteme u Hájka:

„Téhož léta, ten den po Svátosti. Král Václav povolal k sobě suffragana arcibiskupova, jemuž jméno bylo doktor Johánek. I ptal se jého: Proč jest směl to učiniti a potvrditi na opatství Kladrubské Albrechta mnicha. I odpověděl suffragan: Králi milostivý, proto jsem to učinil, neb sú jej všickni bratři kláštera toho sobě za opata zvolili a předkové moji též také jeho předkův tím způsobem po-

tvrzovali. A král slyše jeho slušnú výmluvu, kázal jej jíti a hned té noci dal jej na most pražský vyvésti a do vody svrci a utopiti.

To uslyšev arcibiskup, poslal dva kanovníky kostela pražského k králi, aby se jeho otázali, z jakých příčin to jemu učiniti rozkázal. A když sú k němu přišli a otázali jsú se jeho a řekli: Králi pane náš milostivý, tvé milosti oznamujem, že jsme posláni od arcibiskupa, tvého kaplana, abychom se otázali, co jest ten dobrý muž Johánek doktor suffragan učinil, že jest konec života vzal skrze mistra popravného. Král odpověděl: Poněvadž vy jeho chválíte po smrti a pravíte, že jest byl dobrý muž, chci tomu také, aby vás též jiní po smrti chválili. I rozkázal je ihned vsázeti a v tom bez meškání poslal pro kmotra svého mistra popravného, chtě kázati jim jako doktorovi Johánkovi též učiniti. Ale však na přímluvu některých svých dvořanuov nazejtří kázal je propustiti."

Ani prvou ani druhou zprávu Hájkovu nikdo už vyvraceti nebude. Hájek dávno je uznaným lhářem mezi starými dějepisci českými a na hnusné knize jeho spočívá kletba, že byla jedinou takořka dovolenou potravou dějepisnou našeho lidu v útrapách pobělohorských. Kniha ta kalila lidu českému minulost a má takto hříšný podíl na tom znešvaření povahy české, na tom otupení citu i ohloupení rozumu, které na našich předcích vykonalo století 17. a 18.

V prvé zprávě Jan Nep. byl mistr university pražské, v druhé zprávě doktor Johánek je suffraganem čili světícím biskupem arcibiskupa pražského, nově zvolený opat kladrubský slove Albrecht ... atd., nepravdy a lži, jak u Hájka obyčejně!*)

*) O Hájkovi Palacký praví v úvodu k „Dějinám" svým: „... celý dějezpyt a dějepis český nezná většího škůdce nad muže tohoto, který dav se do spisování obšírné kroniky české,

Skoro současně napsal po latinsku dějiny české biskup olomoucký Dubravius, které roku 1552 byly vytištěny. Dubravius Jana Nep. nazývá „knězem nevinným a svatým", což se zjevilo tím, že řeka náhle vyschla po jeho utopení, takže v ní tělo utopeného viděti bylo. A zůstala vyschlá po tři dni, dokud utopený u sv. Víta pochován nebyl. „A po dnešní den neujde hanbě", dodává, „kdo neopatrně na hrob jeho vstoupí."

Pohleďme, z jakých prvků rodí se pověst uprostřed XVI. století. Rodí se ze Žídka, Hájka a Dubravia.

U Žídka král měl zlé domnění o své choti a proto vyzvídal na Johánkovi. U Hájka a Dubravia král zuří, že mu choť činí výčitky pro špatný život a proto hledá příčiny, aby ji mohl o život připraviti. U Žídka i Dubravia vyschla řeka, o čem Hájek nic neví, ale za to u něho světla vidína jsou nad tělem ve vodě ležícím. Hájek něco četl o hrobě Johánkově (v Letopisech) a z toho vyblouznil, že hanba světská stihla ty, kdo v jeho svatost nevěřili.

O zázraku ještě žádný z těchto tří dějepisců nevěděl.

Símě Hájkovo a Dubraviovo vzrůstalo. Jejich vypravování bylo dosti mlhovité a romantické. Proto básnické a pobožné duše rády si je doplňovaly. Kdežto do konce století XVI. Jan z Pomuka zůstával jen v knihách dějepisných,

---

jal se neslýchanou nestoudností nejen vymýšleti a na drobno líčiti dle zdání svého příběhy nebývalé, ale i podkládati jim za prameny spisy rovněž smyšlené a od nikoho, ani od spisovatele samého nevídané. A toto veliké pásmo lží a klamů chytře ukrytých, za kteréžto my na místě spisovatelově styděti se musíme, podáno jest národu našemu za pravou kroniku r. 1541, a za takovou přijato i přijímá se bohužel ode mnohých až podnes! Kalem Hájkovým naprzněny zůstaly potom více méně pohříchu všecky kroniky české, až teprve Dobner obšírným svým komentářem (r. 1761 až 1782), odkryl učenému světu všecku nečistotu pramene tohoto." Tato kronika Hájkova šířila se v českém lidu pod protektorátem krále Ferdinanda I., jenž na její prozkoumání zřídil komisi a ta komise knihu schválila.

od počátku XVII. století dostal se už i do spisů náboženských a církevních.

Rozumí se, že popud zase vyšel z kapitoly hradčanské, která na svého člena tím byla pyšnější, čím méně mohla se vykázati v historii své muži skutečně vzácnými duchem nebo srdcem od doby Arnošta z Pardubic.

Probošt metropolitního chrámu pražského Barthold z Braitenberka čili Pontanus, (nazývaný tak dle latinského názvu Mostu, rodiště jeho) vydal roku 1602 latinské Hymny na Panu Marii a na patrony České země. V první části oslavuje matku boží, v druhé české patrony Víta, Václava, Vojtěcha, Zikmunda, Prokopa a Ludmilu, v třetí „svatého Jana z Nepomuku, kanovníka pražského a mučeníka“.

Tento Pontanus vystudoval u Jezovitů filosofii a bohosloví a vždy zůstal velikým jich přítelem. Měl žílu básnickou. Za báseň, složenou k nastolení arcibiskupa Medka r. 1581 arcibiskup učinil jej svým sekretářem. Pontanus již r. 1582 stal se kanovníkem u sv. Víta a r. 1588 dostal šlechtictví „z Braitenberka“. Za arcibiskupů Medka, Berky, Karla z Žamberka i Lohelia zastával úřad generálního vikáře jako kdysi doktor Johánek. Mimo to byl rodem Němec a své „Hymny“ věnoval kurfiřtovi Mohuckému.

Z těch dvou důvodů snad Pontanus byl takovým ctitelem Pomukovým, že ho zařadil mezi patrony české. Před ódou na sv. Jana Nep. položil pak obraz tohoto patrona: kterak v rouchu kanovnickém (se září světeckou) zpovídá královnu, jež pobožně vedle něho klečí. Mimo to zobrazen tu hrob mříží otočený a na něm dvě hořící světla, dále most, z něhož Johánek do vln padá a konečně kostel sv. Víta, k němuž Johánek náležel.

V ódě Pontanus nevypravuje životopis Johánkův, jen se zmiňuje o jeho zpovědnictví a umučení. Za to duchem prorockým předpovídá, že sv. Jan zařaděn bude jistě mezi patrony země české a to ne jako nejmenší z nich. I vzpo-

míná pak ještě zázračných příhod na jeho hrobě jako Hájek, prose svatého, aby své ctitele od vší hanby zachoval a nenechal jich umříti, dokud se nevyzpovídali.

Týž probošt Pontanus r. 1608 vydal ve Frankfurtě církevní historii českou Boëmia pia, knihu, které Balbin vytýkal nedostatek pořádku a špatné užití pramenů. V ní Pontanus mučeníka Pomuckého učinil ještě almužníkem, opětně vřadil ho mezi ochránce České země, napsav o něm: „Tak nám zanechal obdivuhodný a neslýchaný a nehynoucí pomník neporušeného zpovědního tajemství a nutnosti, abychom se nejen zpovídali, nýbrž i zpověď vyslýchali.“

Pontanus první vyslovil myšlénku, že Jan Nepomucký má býti prohlášen za svatého. Zrovna tak vyplnilo se přání jeho jako u Ignace z Loyly. Pontanus oslavil Ignáce ještě před svatořečením jeho v Římě tím způsobem, že v kostele sv. Salvatora v Praze postavil mu na počest „pozlacenou obrazovou desku“. (Jireček, Rukověť.) Pontanus zemřel roku 1616.

Myšlénka o svatořečení byla už vyslovena, ale nebylo lze pomýšleti na to, když skoro celá země byla bratrská, luteránská a husitská. Ano když za krále českého zvolen Bedřich V. falcký, „zimní král“, a když po přání jeho v duchu kalvínské církve nastalo boření obrazů v chrámě svatovítském, i náhrobní mříž Nepomukova byla vyhozena z chrámu. Kdyby nebyl v dějinách českých nastal krvavý obrat, nikdy by Jan Nepomucký slávy svatosti se nebyl dočkal.

III.

„Život blahoslaveného Jana Nepomuckého.“

Bohuslav Balbín sepsal r. 1670 veliký spis pod titulem, kterým označena tato kapitola. Kdežto v polovici XVI. století Hájek a Dubravius znali z životopisu světce svého sotva dvě tři data, o sto let později životopis světcův byl už vypracován do takové šířky a do takových podrobností, jakých neznáme o žádném muži ze století XIV.

Práci tu vykonali Jezoviti, jichž vychovanec a ctitel byl vyslovil proroctví a touhu, aby Jan Nepomucký byl patronem českým.

Nešťastná bitva bělohorská a zbabělost české šlechty, která po bitvě této, celkem nerozhodné, prostě zahodila zbraň, znamenala vítězství katolické církve v národě českém. Radost kněžstva katolického byla veliká, doma i v cizině.

Tehdejší pražský arcibiskup Lohelius dostal brzo po převratu českém z Antwerp krátké dějiny české, jež sepsal tamější kanovník Miraeus. Věnování arcibiskupovi datováno jest 22. dubna 1621. Miraeus znal dle všeho Pontana a dle příkladu jeho zařadil Jana Nepomuckého mezi zemské české patrony.

Lohelius opravdu opojen vítězstvím své církve, chopil se napovědění Pontanova a Miraeova. Přesvětil 16. července 1621 — několik dní po staroměstské popravě! — jeden z oltářův u sv. Víta na počest Jana Nepomuckého. Zvolil si k tomu snad nevědomky oltář, jehož oltářníkem

doktor Johánek býval; tu na místo sv. Erharda vyznavače nastoupil sv. Jan zpovědník.

Rozumí se, že v těch letech opět i hrob Nepomukův dostal starou mříž (r. 1626) a ještě jednu novou vyšší. V této pobělohorské době mluvilo se již také o prvním zázraku. Zpustošení chrámu svatovítského nemohlo se přece nechati dodatečně bez trestu. A tak se vypravovalo, že bezbožný jeden kalvinista, jenž v chrámě na stolici arcibiskupské tančil, upadl, zlomil si nohy a oslepl; jiný kacíř, jenž tančil na hrobě Jana z Pomuka, že pocítil náhle bolesti v nohou a sotva byl z chrámu vynesen, za hodinu vypustil duši.

Tak vypravuje Caraffa ve spise: De Germania sacra restaurata r. 1639.

Druhým nejvhodnějším místem po Praze k uctívání Jana Nepomuckého bylo zajisté rodiště jeho Nepomuk, jehož obyvatelé mohli se chlubiti světcem a patronem zemským. A tudíž nedalo se čekati dlouho. Roku 1641 vyšla v Praze knížka o Janu Nepomuckém („Fama posthuma B. Joanni Nepomuceni“), psaná latinsky, německy a česky; obsah její čerpán z Hájka, Dubravia a Pontana. Spisovatelem byl Jezovita Jiří Ferus*) (Plachý), ačkoli se nejmenoval na titulním listě. Nejmenoval se proto, aby kniha činila dojem, jakoby obyvatelé Nepomučtí tímto spisem obraceli se k svému pánu, hraběti Františku ze Šternberka, jemuž spis i věnován byl, aby se milostivě a s láskou ujal svatořečení rodáka Nepomuckého, jehož pokládají „od nynějška“ za mučenníka a patrona zemského. K rozšíře-

---

*) Ferus byl od r. 1623 bibliotekářem řádu v koleji klementinské a shledával mimo jiné prameny Slavatovi k „Pamětem“. Ferus s Kotvou a se studenty za tmavé noci 17. ledna 1623 sňal s věže chrámu týnského kalich a sochu krále Jiřího z Poděbrad. On také Prachatice obrátil na katolickou víru. Jezovita Jiří Plachý, vůdce studentů na mostě 1648. byl bratrovec jeho.

nosti tohoto spisku přispěly také obrázky, pocházející od Karla Skrety.

Hrabě Fr. ze Šternberka dal se pohnouti. Hlavně přimlouval mu děkan Kašpar Drousek. Nevíme, kdo znal rodný dům Johánkův, ale jisto jest, že na místě rodného domu a na dvou k němu přikoupených hrabě začal stavěti kostel. Základy k němu položeny r. 1643, ale nějak zdlouhavě stavba pokračovala; když hrabě roku 1648 zastřelen byl švédskou koulí, dostavěla chrám vdova po něm r. 1660. A chrám zasvěcen sv. Janu Křtiteli. Když kostel vyhořel r. 1686, byl opětně r. 1688 opraven a sv. Janu Křtiteli posvěcen.

Čtenář se diví, že se stavěl kostel Janu Nep. a na konec sv. Janu Křtiteli zasvětil? Stalo se tak zatím. Zaváděti nové svaté bylo právem papežské stolice a ta posud o Janu Nep. nerozhodla (Jezovita Krüger 1669 napsal o tom: „quod Romanus Pontifex ... causam martyrii nondum determinavit", t. j. poněvadž římský papež příčinu mučenictví posud neurčil). Zvolen byl tedy sv. Jan jiný, aby po případě za jiného sv. Jana mohl býti vyměněn. Ačkoli však patronem chrámu byl Jan Křtitel, na oltářním obraze vymalován byl Jan Nep. jakožto zpovědník královnin. Lid o tom nepřemýšlel a vůbec zvykal si tak Jana Nep. pokládati za patrona nového chrámu.

V tutéž dobu biskup pasovský, Leopold Vilém, bratr císaře Ferdinanda III., založil na hrobě Jana z Pomuka u sv. Víta věčnou lampu. Tato věčná lampa pořízena z proslaveného kandelábru, jehož noha za Friedricha Barbarosy dostala se sem až z Milána a pokládána byla za památku z chrámu Šalomounova v Jeruzalémě. Tento svícen dal arcivévoda přelíti, jej všemi patrony České země ozdobiti (i Janem Nep.) a na hrob Jana z Pomuka postaviti. Tím lid na hrob byl upozorňován.

V tutéž dobu konečně ctitelé Jana Nep. učinili ze svého světce na základě Hájkovy legendy ochránce všech, jichž dobré pověsti hrozilo nebezpečí. Každý skoro světec bývá totiž vzýván v určitých potřebách: sv. Roch v čas morové rány, sv. Isidor jest opatrovníkem rolníků.

Náš Jan Nep. dostal úřad chrániti lidi v nebezpečí špatné pověsti a konečně vůbec osoby v nebezpečí postavené. Ferus zaznamenal dva zázraky Jana Nep. Prvý poněkud známe, ač v jiné podobě: obrazoborci roku 1619 zdřevěněli v chrámě a třásli se jim údy, báli se zneuctíti místo zázraky proslavené, ale jejich neštěstí a hanba přispěly k oslavě Jana Nep. Druhý zázrak přihodil prý se až r. 1588: Vojvoda polský, Krištof Slučka, vstoupil na hrob Nepomukův (jak, když kolem něho byla mříž?) a když potom chtěl se vyhoupnouti na koně, nevěděl, co činí. Chtěl vyskakovati totiž s pravé strany a kůň ani sebou nehnul. A když vsedl do vozu, vůz nemohl z místa, takže vojvoda nucen byl jíti pěšky.

Onen prvý zázrak u Jezovity Tannera vypravuje se jinak: kacíři prý nemohli mříže odtrhnouti; dle Jezovity Krügera zase mříži sice odtrhli a tancovali na hrobě, ale hned u hrobu padli mrtví.

Jak vidíme, legenda svatojanská rostla hojně, ale jedním směrem. Životopisná látka zůstávala táž, jak byla u Hájka a Dubravia, leda že Pontanus přidal almužníka královnina. Teprve Jezovita Tanner přidal něco většího k životopisu. V tu dobu vynesen byl totiž na světlo Žídek. Tanner o něm dokonce napsal, že to byl očitý svědek.

Nuž dle Tannera Jan Nep. zmizel ve vlnách vltavských beze stopy. Avšak císařovna, choť Václavova, modlíc se po tři noci u okna, viděla u mostu, kde její zpovědník byl utopen, zářiti světlo na jednom místě ve vyschlé takořka řece; konečně dala tam hledati a tak rozumí se, našli tělo Jana Nep. To vše Tanner vyčetl z Žídka!

U Hájka zjevovala se světla jen po dva dni, ale dle Dubravia mrtvola ležela ve vodě tři dni: Tanner to tedy spojil.

A ještě něco. Tanner rozmnožil dosavadní zázraky Nepomukovy o nový zázrak. Nějaké děvče svévolně prý (kdy se to stalo, neuvedeno) vstoupilo na hrob sv. Jana Nep. Za to je světec potrestal chvílkovou pomateností, aby přišlo do světské hanby. Když totiž vracela se přes Karlův most, naplněný lidem, zdálo se prý dívce, že se s ní topí loď. Aby z nebezpečí snadněji vyvázla, zdvihla si šaty nad hlavu a ukázala tak hanebné věci, které příroda i stud přikazují ukrývati.

Dalším životopisem Jana Nepomuckého stal se kanovník hradčanský, Dlouhoveský z Longavilly, r. 1670. Avšak spis hned nevyšel. Dlouhoveský přepustil rukopis Balbínovi, historicky nejvzdělanějšímu Jezovitovi té doby.

A tak se stalo, že nejobšírnější životopis domnělého světce z r. 1383 pochází z péra známého vlastence Bohuslava Balbína. Balbín psal jej r. 1670. U výtahu máte jej zde, laskaví čtenáři, ten „Život blahoslaveného Jana Nepomuckého“, tu snůšku neověřených povídaček, pobožných výmyslů a čirého falšování dějepisné pravdy.

Balbín vypravuje:

Svatý Jan Nepomucký narodil se v Nepomuku mezi r. 1320—1330. Rodičové jeho nevyznačovali se tak bohatstvím jako nábožností. Dlouho neměli dítek; stálými modlitbami k Panně Marii vyprosili si synáčka, když už byli ve vysokých letech.

Při narození synově, jemuž dáno jméno Jan, plameny jasné s nebes ozářili dům. Tím Bůh zvěstoval jeho význam. Když později chlapec upadl do těžké nemoci, na přímluvu P. Marie byl zachráněn.

Když chlapec chodil do školy v Nepomuku, stal se z něho horlivý ministrant. I v zimě před svítáním z mě-

stečka spěchával do blízkého kláštera Cisterciáků, aby knězi při mši posluhoval. Již tenkrát rozumní lidé prorokovali, že z toho chlapce stane se něco velikého.

Později zbožný chlapec dán do latinských škol v Žatci, kde se jako student začal vyznamenávati darem řečnickým. Odtud odebral se na universitu do Prahy, nedávno císařem Karlem IV. založenou a tu dosáhl hodnosti mistra filosofie, později doktorství bohosloví a práva kanovnického (Sacrorum Canonum et Decretorum Doctor).

Dávno v srdci Jana Nepomuckého ozývala se touha státi se knězem. Před svým vysvěcením uzavřel se měsíc před světem, oddal se hloubání a modlitbou, trýzněním těla i očisťováním svědomí připravil se na kněžské povolání. V krátké době potom dobyl si u Pražanů jména nejvýtečnějšího kazatele mezi vrstevníky. Bylo mu tedy odevzdáno kazatelské místo v kostele Týnském a jakkoli zde před ním slavní kazatelé jako Konrad ze Štěkna a Jan Milič působili, předce oba výmluvností Jana Nepomuckého byli zastíněni a v zapomenutí uvedeni. Jen že zdržoval se útoků na žebravé mnichy, což oběma předchozím způsobilo žaloby v Římě. Arcibiskup pražský zpozoroval na tomto mladém knězi pilnost, učenost a spravedlivost, a poznav také, jaké lásky kazatel u všech posluchačů požíval, učinil jej kanovníkem kapitoly hradčanské. A král zároveň udělil mu kazatelské místo u sv. Víta.

V tomto úřadě Jan Nep. nejčastěji ke svým kázáním volíval si za předmět zpověď. Při tom bojoval ostře proti prostopášnosti šlechty a dvora, proti bujnostem, opilství a nepravosti svého zkaženého věku, líče hrůzy trestů, které na pachatele čekají. Král Václav IV. tehdy ještě nebyl bezbožníkem a rád se příkladem i slovy Jana Nepomuckého řídíval. Ano dle starobylých práv král vyhlídnul si Jana Nepomuckého přede všemi jinými na uprázděnou stolici biskupství litomyšlského. Avšak skromný Jan

odvrátil krále od tohoto předsevzetí. Také proboštství Vyšehradské, toho času první místo v Čechách po arcibiskupství pražském, (neboť jeho příjmy páčily se na 800.000 uher. zlatých) bylo Janovi od krále nabídnuto. I to marně. Jan Nepomucký ze všech úřadů přijal jen úřad královského almužníka z rukou obou manželů královských, aby jeho přílišná skromnost na konec nebyla vykládána za nevděk a hrdost, a důstojnost děkana u všech svatých.

A tak vážnost Jana Nepomuckého rostla každým dnem. Tudíž i královna Johana, dcera vévody Albrechta bavorského a holandského, jež zářila zvláštní čistotou duše, nábožnou myslí a jinými královskými ctnostmi, vyvolila si Jana za svého zpovědníka. Příkladu této nábožné královny následovaly i jiné paní, jmenovitě jeptišky blízkého kláštera svatojirského. Ty pod Janovou správou dospěly nejvyššího stupně náboženské dokonalosti.

Ale král Václav IV. zatím už klesal do svých náruživostí a záštím začal pronásledovati choť svou Johanu.

Bylo to roku 1383. Královna nenalezala již na tomto světě útěchy, neboť každodenně musila hleděti na zločiny a ukrutnosti Václavovy. Král při hodech svých z vraždění vznešených pánů poslední pochoutku si tropíval. Královna utíkala se nyní ještě častěji do chrámu Páně a plačíc zpovídala se tu ze všech i sebe lehčích poklesků, ukládala si pokání, podporovala chudé a dnem i nocí modlila se za zbloudilého krále. Za to ji král Václav nenáviděl ještě více. I zachtělo se mu vypátrati, z čeho se královna pořád zpovídá, jak smýšlí o svém choti a zdali snad někoho jiného nemiluje a podobné věci, na jaké obyčejně připadává podezření tyranů. Vyzvídával od samé královny, ale ona nechtěla mu nic svěřiti. Dal tedy Jana Nepomuckého předvolati k sobě a počav s ním rozmlouvati o věcech všemožných, zabočil i na takové manželky,

které prý před svými manžely tajemství míti nesmějí. Marně na zpovědníku však vytahoval. Marně sliboval mu veliké dary a důstojnosti, aby na něm vylákal zpovědní tajemství své choti. Jan Nepomucký se bezbožnosti královy ulekl. Domluvil pak přísně a neohroženě králi, že král na okamžik od svého úmyslu upustil.

Nedlouho potom se přihodilo, že královský kuchař přinesl na stůl kapouna špatně upečeného. Z toho krále Václava pojal takový vztek, že ubohého kuchaře na místě dal spoutati a hoditi do ohně. Přítomní dvořané hrůzou zbledli nad tímto divadlem a bázlivě hleděli jeden na druhého. Jediný Jan Nepomucký, který právě na hradě meškal, předstoupil před krále a činil mu z počátku mírné, potom přísnější napomenutí. Václav spasitelného napomenutí neposlouchal, nýbrž dal kazatele zavříti do nejhlubšího žáláře. Král po žalářníkovi mu vzkázal, že ho ze žaláře propustí, vyplní-li královo přání, ale Jan zůstal tam raději po několik dní v nečistotě a tmě, o hladu a žízni.

Když žalářník nepochodil, brzo objevil se v žaláři dvořan přinášeje svobodu se vzkázáním královým, aby Jan na všechno zapomněl a druhého dne dostavil se na hostinu ke králi. Jan šel na hostinu. Tu však král opět počal mu svou žádost předkládati brzo slibuje, brzo hroze, aby kazatele učinil povolným. Kněz však zůstal neoblomný. To krále zase takovým vztekem rozpálilo, že povolal kata, jehož vždy po ruce míval a kmotrem svým nazýval. Kat a holomci jeho natáhli Jana Nepomuckého na skřipec, a pálili ho rozžatými pochodněmi. Ale když ani strašné ty muky nezlomily pevnost Janovu, král dal mučení zastaviti a propustil kněze na svobodu.

Jan Nepomucký snášel tajně bolesti, jako by se mu nic nebylo přihodilo. Když rány jeho se hojily, oddal se povolání svému s dvojnásobnou horlivostí, ano připravoval se

k smrti kterou brzy předvídal. Maje kázání jednoho dne u sv. Víta připomínal s veselou tváří slova Kristova: „Maličko a neuzříte mne“ a určitými slovy zvěstoval smrt svou. A upadnuv v nadšení prorocké a hořké slzy prolévaje, počal líčiti budoucí stav národa českého, blízké pohromy: jak z hlubin pekelných povstanou veliká kacířství, jež zničí a zhanobí všechno, co svatého, jak lehnou popelem všechny kostely a kláštery v české zemi, jak světci a posvěcení mužové na smrt mučeni budou a jak vůbec svatému náboženství hrozí úplné vyvrácení. Rozloučil se se všemi a prosil zejména preláty a kanovníky hradu pražského pokorně za odpuštění. Řeč svou dokonal za všeobecného zármutku a přestrašení.

V málo dnech potom svatý muž vykonal poslední pouť k panně Marii do St. Boleslavi, kdež obraz rodičky Boží v celých Čechách je nejstarší. Když se k večeru do Prahy navracel, král Václav hledě z dlouhé chvíle z okna, spatřil jej a opět vzpomněl si na královnu i její tajemství. Hněv jím zase zalomcoval. Nemoha se udržeti, dal si Jana zavolati a prchlivě se naň obořil: „Slyšíš ty knězi, musíš umříti, jestli mi na místě nezjevíš všecko, z čeho se ti královna zpovídala. Přisám Bůh vodu budeš píti!“

Jan Nepomucký nedal na slova ta ani odpovědi, nýbrž vzezřením projevil opovržení své.

Král pokynul, Jan byl do vězení odveden, v noci na pražský most vyvlečen, na rukou i nohou spoután a do vody shozen. To se stalo ve svatvečer před nanebevstoupení Páně, 16. května 1383.

Smrt svatého muže, kterou král Václav rád by byl utajil, prozradily hned rozličné zázraky. Ona plamenná světla s nebes, která zářila při narození Janově v Pomuku, obklíčila svatého i při smrti a provázela po vodě jeho tělo. Třpytila se jimi celá Vltava, která toho času velice jsouc

rozvodněna přes břehy se přelívala. Praha hrnula se k řece, aby se dívala na neobyčejný úkaz. Když svitlo ráno, úkaz se všem vyjasnil: na písčitém břehu leželo mrtvé tělo v hávu kněžském s tváří jemně zářící.

Ihned se o tom po Praze roznesla pověst a vrah nemohl zůstati utajen. Kanovníci hradu pražského bez prodlení uspořádali na to místo slavné procesí a odnesli tělo svého bratra do nejbližšího kostela sv. Kříže (na Františku), kdež zůstalo, dokud u sv. Víta nebyl důstojnější hrob zřízen. Tato úcta k Janovi nezůstala kanovníkům bez odměny: kopajíce hrob nalezli veliký poklad zlata, stříbra a jiných klenotů.

Lid hrnul se do kostela sv. Kříže k tělu, prose svatého Jana za přímluvu u Boha. Král Václav ihned rozkázal klášteru, aby lidu do chrámu přístup zamezili a Jana někam do kouta pochovali. Kněží rozkaz vyplnili ale pochované tělo začalo vydávati vůni nebeskou, takže lid opět k místu valně přicházel.

Zatím kanovníci upravili hrob. Veškeré duchovenstvo v slavném průvodu přeneslo tělo k sv. Vítu. Královna Johana z toho všeho počala chřadnouti a zesnula bezdětná 1. ledna 1387.

V dalších kapitolách Balbín vypisuje poctu jaké se sv. Janu Nep. od nepamětných časů prokazuje a konečně udává zázraky, které se na hrobě jeho udály.

Co se úcty k sv. Janu Nepomuckému týká, Balbín všude se snažil svatojanský kult dokazovati už od smrti Pomukovy. Odvolávaje se na Dlouhoveského, přisoudil Janu Nep. široký obor zázračné a dobrodějné činnosti: Když je sucho, chodívá se s procesím ke kostelu blahoslaveného Jana; sedláci rádi jeho ochraně doporučují dobytek a pozorují jeho pomoc; za velikého moru 1643 v Čechách všichni se zachránili, kdo se k němu modlili; seškrábaného prachu s jeho hrobu dávají nemocným za lék; některým matkám za našich časů

pomohl při těžkých porodech, také od vodnatelnosti a zimnice: dodává síly těm, kdo se bojí nějaký hřích ve zpovědi vyznati; konečně bývá zvláštním ochráncem těm, kteří hanby se bojí, že nějaký jich zločin se prozradí, neboť s jeho pomocí vysvobodili se i takoví, nad nimiž rozsudek už byl vynesen.

Než všeobecné tyto vlastnosti světcovy Balbín potvrzuje určitými zázraky. Ovšem co možná dávnými.

Hned když kanovníci u sv. Víta dali kopati mu hrob, nalezli ohromný poklad, jakoby mučeník kostelu a kanovníkům určil odměnu za pochování. O hrobu tom na jiném místě Balbín ještě horuje, že z něho vyzařuje příjemné světlo, což není divno, neboť sv. Jan je pro chrám sv. Víta pokladem, a kde poklady jsou skryty, tam vystupují, jak známo, plameny!

Další zázrak patří do r. 1620. Týká se pověstných obrazoborců. Dle Dlouhoveského jeden z nich ztratí život, druhého polomrtvého z kostela vynesli. Balbín znal zázrak ještě líp. Tento polomrtvý brzy také zemřel a byl to Angličan a učitel falckého Bedřicha V., zvoleného krále Českého.

O dávné a rozšířené úctě k Pomukovi náš Balbín mezi jiným vypravuje dle Dlouhoveského:

V rodném domě světcově v Nepomuku nikdo nemohl po smrti mučeníkově bydleti. Proto se lidé odtud stěhovali. Nastal pokoj, až z domu vystavěli kapli. Tuto kapli, když se stářím rozpadávala, hr. Fr. Šternberg na podnět Jiřího Fera dal strhnouti a proměnil ji v krásný kostel sv. Jana Nepomuckého.

Jiný příklad úcty: Arcivévoda Leopold Vilém, biskup pasovský postavil na hrob Jana z Pomuka kandelábr se soškami českých patronů. Ale již před 180 lety dříve podstavec milánský přelit byl a postaven na zmíněný hrob, a písemné památky chrámu svatovítského nazývají jej „kandelábrem blahosl. Jana“.

Konečně Dlouhoveský i Balbín odvolávali se na jistou ztracenou knihu, kterou znal kanovník Chanovský zesnulý 1583 a v níž popsány byly hojné zázraky Jana Nep. Knížka ta skrývána byla prý před Kalvinisty a potom se ztratila.

* * *

Podivný cit zmocňuje se člověka, má-li podati kritiku tohoto „Životopisu blahosl. Jana Nepomuckého".

Jedno jediné — opakuji s důrazem — jedno jediné slovo z tohoto životopisu nedá se z dějepisných pramenů hodnověrných zjistiti. Rok narození, chudí a staří rodiče, hodnosti universitní, kazatelství v Týně; kazatelství u sv. Víta, nabízení biskupství Litomyšlského a proboštství Vyšehradského, zpovědnictví u královny — to vše je smyšleno, vybájeno, a zkrouceno. Toť pro vlasteneckého Balbína věc osudná. Při některých jeho údajích lze jen vypátrati, z jakých základů své báje sestrojoval.

Balbín vydal mezi jiným životopis Miliče z Kroměříže. Několik rysů tohoto z Miliče přenesl na svého blahoslavence. Tak kazatelství v Týně, duchovní vzdělávání jeptišek u sv. Jiří a zamítnutí bohatého arcijáhenství.

V jiných a to hojných případech — a tím vlastenec Balbín ztrácí naši úctu — dokázati lze, že životopisec Jana Nepomuckého vědomě lhal. A tušíme i proč lhal.

Z církevních dějin XVII. století víme, že se děly mnohé neplechy s prohlašováním všelikých svatých. To staviti chtěl papež Urban VIII. a proto vydal roku 1625 bullu, že nikdo za svatého ctěn býti nemá, koho papež neprohlásil; arciže však zákaz netýká se takových svatých, „kteří obecným souhlasem celé církve katolické aneb od nepamětných dob s vědomím a strpením apoštolské stolice neb diecesního biskupa úcty takové požívají" Poněvadž slova „od nepamětných dob" byla přísná a temná,

týž papež r. 1634 dne 5. července zmírnil výnos v ten smysl, že místo od „nepamětných dob“ připouští se úcta k osobám, které již 100 let před vydáním tohoto výnosu obecné úcty požívají, tudíž osob, jichž uctívání aspoň před 5. červencem 1534 začalo a dosud nepřestalo.

Pro uctívání Jana Nepomuckého byl výnos tento nebezpečný, ba záhubný. Výnos činil vlastně myšlénku Pontanovu o svatořečení věcí nemožnou, neboť úctu nějakou — svatým příslušnou — k Janu Nep. před r. 1534 nikdo nedovedl vypátrati.

Odtud u Dlouhoveského a Balbína vyskytuje se pohádka o zmizelé knize, kterou Chanovský (zemřel 1583!) ještě znal. Odtud prýští Balbínův zázrak s pokladem r. 1383 hned při smrti. K vůli tomuto nebezpečnému letopočtu Balbín historii s kandelábrem položil o 180 let zpět a k vůli tomuto letopočtu konečně psal vědomou nepravdu o kostele Nepomuckém. Z knihy Jezovity Fera víme, že v Nepomuku nebylo žádné kaple, že hr. ze Šternberka teprve z domnělého rodného domu Nepomukova r. 1643 začal stavěti chrám a že chrám tento posvěcen byl — sv. Janu Křtiteli. To všechno bylo tak, jak tu vykládáme, ještě r. 1669 — tedy rok před sepsáním Balbínova spisu. Svědkem naším je Jezovita Krüger, jenž r. 1669 vše to popsal. A my na konec víme, že Balbín byl osobně v Nepomuku a pravdu viděl neb aspoň viděti vlastníma očima mohl.

Jestliže vlasteneckému citu Balbínovu příčil se politický úpadek českého národa a jestliže z toho vlastenecký cit jeho se bouřil: mnohem vyšší zákon je ten, jemuž příčí se všeliká lež.*)

---

*) Palacký praví o Balbínovi v úvodu k Dějinám (str. 34): „Bohuslav Balbín, jesuita vlastenecky smýšlející, 1688 zemřelý, jenž podivu hodnou láskou, pilností, setrvalostí a všestranností po celý věk života svého dějinné památky vlasti naší shledával, pořádal a na světlo vůbec vydával, a zásluhy jeho byly by

Balbín veleben bývá za své vlastenecké smýšlení. Cítil politickou porobu země a těžce nesl úpadek jazyka českého: avšak duchovně byl věrným synem svého řádu, jenž žádnému národu nepřinesl požehnání.

---

věčné, kdyby spolu kritický smysl byl jím vládnul, aneb kdyby aspoň z Hájkových pletich byl uměl vyplésti se."

Balbín v předmluvě k životopisu Jana Nep. napsal: „Cokoliv tedy o blahoslaveném mučeníku vypravovati budeme, to nejen v přemnohých rukopisech z času tehdáž žijících lidí, jichž mám dostatečnou zásobu, ale i v tištěných knihách nalezeno a s největší věrností a svědomitostí dohromady sneseno bylo; a proto budiž to připočtěno ne tak mé, byť i jakékoliv pilnosti, jako spíše šťastné nahodě, že to bylo nalezeno."

Které byly ty přemnohé rukopisy souvěké o Janu Nepomuckém, o osobě, která nikdy nežila?

IV.

Z Čech do Říma.

Bohuslav Balbín rukopis svého spisu o blahosl. Janu Nepomuckém věnoval kapitole u sv. Víta, které především záleželo šířiti úctu k někdejšímu členu svému. Věnování nese datum 20. února 1671.

Kapitola odevzdala spis k posouzení svému děkanu a dějepisci Pešinovi z Čechorodu. Ale Pešina shledal v „Životopise blohoslav. Jana Nepomuckého" tak četné chyby, že kapitola věnování Balbínovy knihy nepřijala. Co Pešinu tak zaráželo, nevíme. Pešina sám byl vřelým ctitelem Jana Nepomuckého.*) Rukopis Balbínův poškrtaný a opravovaný putoval do kapitulního archivu.

---

*) Pešinovi náleží zásluha, že jeden ze zázraků sv. Jana Nepomuckého bohatěji vyložil a zároveň osobou i časem bezpečněji v historii úmístil v knize své r. 1673 vydané „Phosphorus septicornis". Ona Krügerova na mostě zahanbená dívka nebyla dle Pešiny než nej. hofmistrová „zimní královny", choti Fridricha V. falckého. Hofmistrová súčastnila se pustošení chrámu svatovítského potud, že tupila sv. Jana. Pravila, že by se měl vykopati a spáliti. Sotva však to dořekla, zdvihla se vichřice a bouře, že se všichni ulekli, jakoby chrám se bořil, a utíkali ven. Rouhačka nejdřív, ale trest boží ji přece zasáhl. Právě když vyběhla ze dveří, vír srazil ji mocně na prahu kostela k zemi. A nejen to, zdvihl jí šaty a sice nejen svrchní, nýbrž i spodní, takže jí bylo viděti až nahá záda. Služebnice ovšem chvátaly k ní a ze všech sil snažily se šatem ji zakrýti, ale marně. Nezbývalo , než aby paní svou v tomto hanebném stavu krok za krokem vlekly do královského paláce. A tu teprve vichřice a vír ustaly a šaty její mohly na své místo býti položeny.

Ještě jiná nehoda překážela uctívání Jana Nep. Tehdejší arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka nechoval se jako předchůdce jeho (zesnulý 1667), Arnošt hrabě z Harrachu, s nímž císař Ferdinand III. radíval se o to, aby úcta sv. Jana v Římě byla schválena.

Arcibiskup Sobek jel do Nepomuku, dal si otevříti kostel a prudce ukázav španělskou holí na obraz zpovědníka Jana na hlavním oltáři, zvolal: „Co ten tam dělá? Není žádný svatý. Hned ho sundejte!"

Rozkaz arcibiskupův byl nejen vykonán, ale hrozilo nebezpečí. že kostel bude zavřen.

Zpráva o této události spůsobila pochopitelné zděšení mezi ctiteli Jana Nep. Balbín ihned odcestoval do Nepomuku. Hrabě Václav Šternberk tázal se Balbína, co soudí o svatosti Jana Nep., neboť mnozí prý ji popírají a ukazují na bulu Urbana VIII.? Zdali jsou některé hodnověrné důkazy? Balbín upokojoval hraběte, ale ten nechtěl se spokojiti jen ústním ujišťováním, chtěl nějaké písemné doklady. To Balbín učinil 23. května 1673. Ukázal předně, že papež Urban VIII. připouští úctu, jež děje se sto let před r. 1364. Za druhé poslal hraběti šestou kapitolu svého „Životopisu blahosl. Jana Nep.", která v tu dobu se již tiskla v Belgii ve sbírce „Acta sanctorum", kterou vydávali tak zv. Bollandisti, Jezoviti Henschen a Papebroch. V oné 6. kapitole totiž Balbín líčí, jak Jan Nep. uctíván byl už od své smrti r. 1383. Proti arcibiskupovi namířil slova: „Vím, že to nikdo nepopírá, ani ti, kdož odporují uctívání z nevědomosti nebo zbytečné svědomitosti."

Hrabě Václav Šternberk dal se přesvědčiti a zažádal tedy u arcibiskupa Sobka, aby uctívání v Nepomuku dovolil. Arcibiskup se naklonil. Byl tehdy sklíčen. Měl totiž bolavou ruku, jakoby mu usychala a řeklo se mu, že to je trest za to, že holí ukazoval na obraz v Nepomuku. Učinil tedy slib, že se o svatořečení Jana Nep. v Římě

zasadí. Otázal se Jezovitů — profesorů na univ. pražské — ještě roku 1673 o dobré zdání: o životopise Jana Nep., o rozlišení historie a podání, o tom, co spisovatelé osvědčení soudí a p.

Jménem university 8. června 1673 Emanuel z Boje dal arcibiskupovi odpověď. Sliboval jménem celé koleje přispěti arcibiskupovi, ale poukazoval na dva soudruhy své mimo Prahu žijící, kteří jsou znalci této věci: na Tannera v Olomouci a Balbína v Klatovech.*)

Arcibiskup Sobek přes novou povolnost svou nebyl u věci přece slepý. Přál si míti historicky zabezpečené události, aby zatím v Římě vymohl hodinky a mši pro mučeníka, prvý stupeň k svatořečení.

P. Emanuel mínil sice, že by byla kratší cesta, kdyby Sobek ze své právomoci arcibiskupské veřejné uctívání nařídil. Bylo se jen obávati, že by „sv. sbor obřadní“ v Římě tím byl podrážděn a svatořečení že by potom znesnadňoval. A proto konečně schvaloval postupování arcibiskupovo. Ale poněvadž v povolnost papežské stolice přece příliš nedoufal, radil arcibiskupovi k několika chytrým prostředkům.

Snad prý by se předně nevěsta císaře Leopolda pohnula k tomu, aby první prosbou její v Římě bylo — hodinky a mši pro Jana Nep.

V první žádosti do Říma arcibiskup pak zatím ať nic široce nedokazuje, nýbrž ať klidně vyjednává, jakoby bylo jisté, že uctívání Jana Nep. téměř čtyři století trvá, a tedy schází jen soukromé uctívání přeměniti v Římě ve veřejné.

---

*) Balbín žil v Klatovech ve vyhnanství pro svou knihu „Epitome rerum Bohemicarum“ 1669, v níž nejvyšší purkrabí Bernart z Martinic viděl politickou oposici. Od r. 1674 žil čas v Opavě, potom opět v Praze.

Sv. sbor obřadný v Římě po takové žádosti dle očekávání P. Emanuela nařídí arcibiskupovi, aby zahájil svatořečný proces. A proces potom i schválí. Proto nyní ať arcibiskup nepouští se do mnohého psaní, aby u sboru nevznikly žádné pochybnosti, a jen ať všeobecně připojí, že o četných zázracích svatého v ústech lidu mnoho se vypravuje, ačkoli veliký počet listin vzal za své kacířstvím a revolucemi.

Konečně ať arcibiskup s důrazem vytkne, že při mučenictví běželo o zpověď, což je příklad tak vzácný, že nad něj v církevních dějinách není skvostnějšího. A jde při tom o proslavení muže, jenž náležel stavu kněžskému; v zemi kacířstvím obklíčené a uvnitř ještě také dokonale od kacířství nevyčistěné je nebezpečná věc pro náboženství, kdyby jen tiché podezření do lidu se dostalo, že někdo má pochybnosti o tom, zdali svatý ten muž úcty zasluhuje. — —

Tak vypadal válečný plán ctitelů Nepomukových proti tvrdým zdem Říma. Plán obratný, neboť příští císařovně Řím sotva první prosbu odepře; plán chytrý, neboť arcibiskup se měl tvářiti, že jde o věc tak nepochybnou, čtyři století jistou, že by sv. sbor pochybnostmi přímo Čechy urazil; plán výhrůžný, neboť nepovolí-li Řím, uškodí v Čechách katolickému náboženství!

Ze všeho toho arcibiskup Sobek splnil jen tolik, že ještě r. 1673 věnoval císařovně Klaudii knížku „Der heilige Schatz der Prager Metropolitankirche“, (Svatý poklad metropolitního chrámu v Praze), v níž na předním místě byl obraz Jana Nepomuckého a potom následovaly životopisy svatých patronů Víta, Václava, Vojtěcha, Zikmunda, Prokopa, Norberta a Jana Nep. Arcibiskup zemřel 29. dubna 1675, nesplniv slibu o žádosti v Římě.

Po jeho smrti, nežli nový arcibiskup byl zvolen, kanovníci Dlouhoveský a Pešina přičinili se v kapitole, aby

hodinky a mše v Římě vymáhány byly. Kanovníci 14. září podepsali spis, v němž tvrdili, že Jan Nep. pro tajemství zpovědní utopen byl a že od své smrti počínajíc vždy za svatého mučeníka býval pokládán. K tomu vybrali svědectví z netištěného pořád ještě spisu Balbínova (nejmenujíce Balbína) a některá svědectví přidali — přilhali. O oltáři u sv. Víta, jenž 16. července r. 1621 od arcibiskupa Lohelia byl posvěcen, pravili, že patří sv. Janu Nep. od nepamětných dob. O věčném světle na hrobě jeho najednou vypravovali, že tam lampy jsou dvě: že sice jednu pořídil 1621 arcivévoda a biskup pasovský Leopold Vilém, ale druhá že stojí na hrobě od počátku. O městě Nepomuku pravili, že tam stála nejen prastará kaple, nýbrž i nový chrám ke cti sv. Jana Nep., v němž arcibiskup Harrach častěji mši sloužíval a uctívání, ano i obraz Jana Nep. na hlavním oltáři schvaloval. O arcibiskupovi Sobkovi páni kanovníci mlčeli.

Kanovník Krištof z Talmberka odcestoval s tímto spisem do Říma. Ale Řím nevěřil a spis zamítl. Pešina z Čechorodu roku 1677 vydal knihu „Mars Moravicus", v níž opět Jana Nepomuckého mezi české patrony zařadil a s nevolí zpomínal těch, kdo se příčili úctě nepřetržité skoro 300 let trvající. Patrně za arcibiskupem Sobkem hozena byla slova, že ti odpůrci odpírali tomu „k vlastní hanbě a na konec, poněvadž i jiným svatým čest brali, bídně záhynuli".

Roku 1680 konečně vyšel latinsky Balbínův „Životopis blahosl. Jana Nep." v Acta Sanctorum (III. svazek, květen) a také ve zvláštním otisku česky. Balbín z původního sepsání z r. 1670 nic nevynechal, nic neopravil podle skutečných událostí z let 1670—1780. Tento svůj životopis poněkud změněný zařadil také do nové práce své „Boëmia sancta" (Svatá Čechie) r. 1682 v Praze vydané a věnované arcibiskupu Janu Friedrichovi z Valdštejna.

Tento arcibiskup vyslal roku 1685 do Říma kanovníka Václava Makaria z Merfelic se zprávou o své arcidiecési. Kapitola svatovítská přidala k jeho poslání plnou moc, aby se pozeptal, jakým způsobem by nejsnáze bylo lze dosíci prohlášení Jana Nep. za svatého. Když by nevymohl svatořečení, aby stál aspoň o blahořečení. Tento kanovník byl r. 1684 zpracoval dle Balbína nový životopis Pomukův. Ten životopis vzal s sebou a ještě k tomu nabral si množství obrázků téhož domnělého světce, aby je v Římě rozdal a tím pozornost Římanů na českého světce obrátil.

Ale Makarius přece nepořídil víc než Talmberk.

Zatím v Čechách samých hojné životopisy Jana Nep. (hlavně Balbínův) i ovšem hojná kázání kněží v kostelích a na poutích už nesla žeň. Dovídáme se z ohromné knihy pozdějšího spisovatele kanovníka vyšehradského Berghauera: „Protomartyr poenitentiae“, jak se rozšiřovala úcta k Janu Nep. i jak se rozšiřoval obor zázračné působnosti jeho. K ochraně dobytka, k ochraně v čas moru, sucha, k léčivosti prachu z jeho hrobu a záštitě těch, kdož jsou v úzkostech před hanbou světskou, přidána hojná zázračná svědectví, dle nichž sv. Jan stal se ochráncem milujících, ochrancem neplodných manželstev a p.

Sv. Jan na modlitby a za dar posvěcené tabule jedné nevěstě zachránil ženicha na smrt nemocného.

Urozenému ženichu pomohl k nevěstě, jejíž rodiče odpírali.

Sestra Maria Innocentia de Spiritu sancto rozená Wunschwitzová ztratila neduh prsní, modlíc se k Janu Nep. a užívajíc prachu z jeho hrobu.

Nějaké paní, která zoufalstvím chtěla se utopiti, pomohl vyzpovídati se z hříchu, jejž dlouho zamlčovala.

Sládek Králík seděl r. 1697 ve vězení, protože zabil člověka. V úzkostech utekl se k sv. Janu Nepomuckému,

ale neuměje čísti, dal se od spoluvězně naučiti příslušné modlitbičce. A vyvázl — jen pokutu peněžitou dal.

Jistý kovář na Moravě zavraždil svou ženu. Byv stihán a chycen od pochopů, vzýval Jana Nep. s takovým úspěchem, že cestou do vězení podařilo se mu upláchnouti. (Zázrak tento zaznamenán v aktech svatořečného procesu v Římě.)

Mladý kavalír vzácného rodu r. 1604 měl se služkou dítě. Dítě bylo ze strachu zahubeno a v domě zahrabáno. Poněvadž však lid začal o tom šeptati, až mělo zavedeno býti hrdelní vyšetřování: nešťastný kavalír slíbil, že vykoná pouť k hrobu sv. Jana Nep., bude-li z nebezpečí vysvobozen. A skutečně, když došlo k výslechu svědků, soud zapomněl vyslýchati ty, kdož o zločinu mohli vydati jisté svědectví, ano jeden svědek předstoupil před soud a vyznal kajícně, že pověst tu si vymyslil a do světa roztrousil. Mladý šlechtic byl zachráněn, putoval do Prahy a na hrob obětoval stříbrný dar.

Jiný kavalír r. 1673 měl milostný poměr s nevěstkou stavu nízkého. Když poměr nezůstal bez následků, ženská žádala na svůdníkovi peníze. Otec mladého kavalíra, vznešený pán, trnul strachem, jaká hanba z toho vzejde na syna i na celou rodinu, jest-li se to roznese mezi lidmi. Modlil se k sv. Janu Nep. A hle! žalobnice zmizela a jakživ o ní nikdo nezvěděl.

A proto prý se do jednoho svatojanského zpěvu dostala slova: „Kdo hanby se strachuješ, Jana vroucně vzývej.“

Kdyby někomu měl jediným slovem pověděn býti hluboký mravní úpadek českého národa za protireformace; kdyby někdo jedním slovem vystihnouti chtěl znešvaření citu náboženského, jehož dosáhli ti, kdo víru starší lidu českému nahražovali novou: ať ukáže se na to, že sprostým vrahům a urozeným smilníkům dán byl v XVII. století patron, který je chrániti mohl před spravedlností!

Známo, že náboženská pověrčivost občas vede k podobným zjevům, že na př. v Italii banditi před výpravou loupežnickou dávají na mši; ale při této české kapitole pokleslost jeví se mnohem bolestněji: protireformátoři takto zatemňovali lid před tím osvícený, nábožensky a mravně vedený v Jednotě bratrské, a tato pověrčivost k mocné ochraně sv. Jana zpovědníka nepryštila z lidu, nýbrž duchovenstvem byla lidu takto hlásána a vštěpována. Protireformace nebyla tudíž pokrokem. Legenda svatojanská jsouc jedním z protireformačních zjevů, dává nám nahlédnouti na mravní podstatu protireformace vůbec.

Roku 1683 postavena socha sv. Jana Nep. na Karlově mostě.

Ještě jednou v tomto XVII. století kapitola svatovítská učinila pokus pro Řím. Knězi Janu Bartlovi dala úkol r. 1697, aby veškeré zprávy o Janu Nep., o jeho životě, mučenictví, o zázracích posbíral a připravil k církevnímu přelíčení v Římě. Bartl tak učinil; asi 20 let sbíral a co nasbíral, r. 1703 poslal do Prahy z Hradce Kr., kdež byl kanovníkem a gener. vikářem biskupským.

Na počátku XVIII. století pracoval o uznání Nepomukovo v Římě arcibiskup pražský Jan Jos. hr. Breuner, poslav tam r. 1707 společně s kapitolou kněze Jana Marii Hložka. Hložek nesl s sebou i přímluvný list císaře Josefa I. A tento posel český měl štěstí, že dostal dovolení k přípravným pracem procesu svatořečného.

S dějepisnými doklady a pravdou ještě i tehdy byly jisté potíže. Ale podle všeho uctívání Jana Nep. už tak zobecnělo, že na jedné neb dvou jezovitských nepravdách nesešlo, když nikdo nedovedl vykáceti celý les.

Jmenovaný P. Bartl sbíraje prameny, dopsal také do Nepomuku. Tehdejší děkan nepomucký Nevšeta Bartlovi napsal odpověď 27. listopadu 1697. V ní bez obalu pověděl: Není pravda, že rodný dům Pomukův hned po jeho

smrti proměněn byl v kapli, nýbrž že r. 1643 Fr. hrabě Šternberk začal stavěti kostel sv. Janu Křtiteli a to s biskupským dovolením. Není pravda, že se v kostele kázávalo o Janu Nep., nýbrž o nedělních evandělích. O svátcích ovšem chodívá procesí z Nepomuka na Zelenou Horu, ale do kostela sv. Vojtěcha. O nějakých starých písních lidu, o kterých Balbín píše, že nic se v Nepomuku neví. Zrovna tak nikdo nic neví, že by r. 1649 za moru na přímluvy Jana Nep., někdo byl uzdraven býval. Nikdo nic konečně neví, že by matka Jana Nep. dlouho byla neplodná bývala, že by nějaký slib byla učinila a p. Jediný měšťan slýchal prý jen od předků, že nad domem vznášely se plameny.*)

Roku 1698 povstal proti Balbínovi ještě i archivář Jezovita O. Freyberger, nevěře hojným Balbínovým údajům, protože nebylo k nim dokladů starých. Vytýkal hlavně svému soudruhu v tovaryšstvě Ježíšově, že mnoho věcí vyzdobil mythologickým pérem, což v životě svatého je prý docela nevhodné. Připomínaje pak zamítnutí spisu Balbínova r. 1671 v kapitole omlouval konečně Hentsche a Papebrocha pro vydání legendy Balbínovy, ježto prý žili mimo Čechy a pravdu proniknouti nemohli.

Ale blahořečení a svatořečení nového patrona české země již ničím se nedalo zabrániti. Nebylo v Čechách na rozhraní XVII. a XVIII. století vzdělaných mužů, a jestliže

---

Jak se v těch letech vůbec s pravdou zacházelo, výmluvně ukazuje se na předchůdci Nevšetově. Roku 1690 děkan nepomucký Ridl vydal knížku „Zelenohorská zahrada“; Ridl docela po Dlouhoveském opakoval, že od r. 1383, podle vypravování předků nikdo nemohl pokojně v rodném domě Nepomukově bydleti, až hrabě Šternberk 1643 kostel tam vystavěl. Tedy 260 let v něm strašilo! Ridl stejně i po Balbínovi opakoval, že kostel posvěcen je Janu Nepomuckému. A dne 16. května scházívají prý se do tohoto chrámu procesí, vedená okolním duchovenstvem.

i vzdělaných, nebylo mužův odhodlaných a nebojácných, kteří by byli se odvážili roztrhati to předivo svatojanských výmyslů.

Léta 1691 Kristián Heger z Hegernu, c. k. výběrčí a měšťan pražský, dal vystavěti ve své zahradě kapli na počest sv. Jana Nep., kterou obsluhovali Servité ze Slup. Po 5 letech založeno tu bratrstvo ctitelů sv. Jana Nep., jež po 10 letech dosáhlo již papežského potvrzení — znamení, jak v Římě už nálada českému patronu byla přiznivější. V této kapli každoročně o výroční den smrti sv. Jana, 16. května, člen university pražské přednášíval chvalořeč na českého patrona Jana Nep. Roku 1730 z kaple stal se kostel, nyní na Skalce.

Roku 1717 kaple sv. Jana Nep. vystavěna na Hradě pražském v kostele sv. Jiří od kapitolního děkana Jana Šteyera.

Nejstarší český kostel sv. Jana Nep. je seminářský v Hradci Králové, postavený r. 1708 biskupem Tobiášem Bekerem a nástupcem jeho hr. Vratislavem.

V.

Blahořečení (1721) a svatořečení (1729) v Římě.

Oč několik arcibiskupů pražských se marně pokoušelo, to se podařilo Ferd. hr. z Khünburku a jeho světícímu biskupovi Danieli z Mayernů.

Arcibiskup Khünburk začal přípravy k procesu, jež smrtí jeho předchůdce přerušeny byly. Roku 1715 byl již v Praze list Prospera de Lambertinis, promotora fidei (zástupce víry) při svatém sboru obřadním v Římě, jak začato má býti vyšetřování čili proces o Janu Nepomuckém. Splnilo se tedy očekávání P. Emanuela z Boje.

Především bylo arci třeba Jana Nep. prohlásiti za blahoslaveného.

Procesů blahořečných rozeznává se v právu církevním několikero. Proces Jana Nep. zařaděn od sboru obřadního do kategorie procesův „o úctě od nepamětných dob“ (de cultu a tempore immemorabili). Proces takový skládá se ze dvou částí a v tom smyslu dáno arcibiskupu pražskému z Říma Lambertinem vyrozumění, jak má postupovati, aby podal důkazy k svatořečení.

Nejprve musilo se dokázati, že o „sluhovi božím“ Janu Nep. počínaje hned od jeho smrti, zejména však před r. 1534 kolovala obecná pověst svatosti t. j. pověst o ctnostech hrdinských, o smrti mučednické a její příčině pravé a konečně o zázracích na jeho přímluvu Bohem učiněných.

*

V druhé části procesu musilo se dokázati, že Janu Nep. od smrti jeho prokazována byla taková úcta veřejná, jaká dle zákonů a obyčejů církve katolické jen pravým svatým smí se prokazovati. Tudíž měly v Římě předloženy býti důkazy, že v Čechách úcta k Janu Nep. i před r. 1534 panovala i do r. 1719 se udržela a nikdy od arcibiskupů pražských nebo některého z papežů římských zakázána nebyla.

K první části procesu nebylo možná arcibiskupu pražskému sehnati důkazy. V tehdejší době neznali ani svědectví Tomáše Ebendorfera, a svědectví Žídkovo působilo zmatek, neboť smrt mistra Johánka neměla letopočtu. Zůstala tedy jediným starým pramenem Hájkova Česká kronika a vlastně životopis Balbínem sepsaný.

Druhá část byla již arcibiskupu nepoměrně snadnější. Že po roce 1534 Janu Nep. v Čechách prokazována úcta veřejná, na to již byly důkazy.

Arcibiskup hr. Khünburk a světící jeho biskup Daniel Mayer z Mayernů zřídili k vyšetření dle návodu z Říma daného vyšetřovací komisi r. 1715.

Před tuto komisi povoláno **49 svědků** mužských i ženských, vznešených i nízkých. Svědkové vzati pod přísahu a zapsány jich odpovědi, jichž pověřený opis poslán do Říma „sv. sboru obřadnímu". Všichni svědkové dosvědčili, že od pradávných časů se udržuje a vůbec známá jest pověst o svatosti a mučednické smrti Jana Nep., jakož i o zázracích na jeho přímluvu konaných. Komise tato, pracujíc 4 léta (1715—1719), odpovídala na požadavky prvé části procesu, sesilujíc svědectví Balbínovo.

Roku 1719 zavedeno arcibiskupem vyšetřování pro druhou část procesu, aby zjednány byly důkazy „o úctě veřejné, od nepamětných dob Janu Nep. prokazované", zejména před r. 1534. Při tomto vyšetřování bylo před

soudnou stolici arcibiskupskou předvoláno **16 svědků.** Byli to:

1. Maxm. Norbert Krakovský hr. z Kolovrat, nejvyšší komoří král. Českého (58 let).

2. Leop. Ant. hr. Trautmannsdorf, tajný císařský rada (60 let).

3. Ludvík Ign. Bechyně z Lažan, purkrabí královéhradecký (58 let).

4. Martin Zedlitz, opat benedikt. v Emauzích (60 let).

5. Jan Maria Hložek, probošt řádu Kajetánův (59 let).

6. Václav Kryštof Hložek ze Žampachu, místokancléř království českého (65 let).

7. Frant. Wetzker z Neidensteinu, rada appel. soudu (58 let).

8. Jan Kašpar Kupec z Bílenberka, rada a tajemník soudu nad appelacími (69 let).

9. Jan Beneš Petker, písař při deskách lenních.

10. Jiří Samuel Trman z Ostrova (66 let).

11. Emilian Koterovský, opat benedikt. u sv. Jana pod Skalou (71 let).

12. Jan Fr. Krusius z Krausenberka, primator Nového města (71 let).

13. Jan Ign. Fileček, bývalý komoří zemských desk (73 let).

14. Ondřej Karásek (70 let).

15. Kašpar Švančara (68 let).

16. Ferd. Fr. pán z Říčan, hejtman Starého města (54 let).

Svědkové tito potvrdili přísahou jednohlasně, že od nepamětných dob a zvláště před r. 1534 prokazovala se veřejná úcta Janu Nep. jakožto svatému a že dosud nepřestala.

Táž komise soudní ohledala písemné památky historické, prozkoumala obrazy, sochy, lampy a j. předměty, které zbožní ctitelé byli na oslavu Jana Nep. zhotoviti dali, a na konec ohledala mrtvolu Jana Nepomuckého v kostele svatovítském.

Při tomto ohledání mrtvoly Jana Nep. komise měla neobyčejně šťastnou ruku, jak uvidíme.

Všickni svědkové i dělníci přítomní pod přísahou a trestem vyobcování z církve zavázáni nic neodciziti, nic nepřiložiti do hrobu a mlčeti, dokud závazku mlčelivosti nebudou úřadně sproštěni. Bylo to 15. dubna 1719, kdy komise vyhledala a otevřela hrob Jana Nep. Vedle vysokých církevních hodnostníků v komisi byl doktor práv Jan Fr. Blovský, zastávaje úřad promotora fidei v procesu Jana Nep., Bernát Jindř. z Germeten, veřejný notář a procurator causae t. j. žadatel o blahořečení. Historiky zastupoval P. Jan Florian Hammerschmied, kanovník vyšehradský, farář v Týně pražském. Z lékařů povoláni tři: Jan Fr. Lev z Erlsfeldu, nejstarší profesor univ. v Praze, dále dr. Jan Puchmann z university a lékař Šeb. Fuchs. Z ranhojičů dva: Jan Jak. Schutzbrett a Ferd. Schober.

Znalec Hammerschmied (a po něm ještě jeden farář) tázán: Ví-li o tom něco, že zde v metropolitním chrámu je hrob ctih. sluhy božího Jana Nep. a kde.

Hammerschmied přísežně odpověděl: „Vždy jsem slýchal a čítal, a byla také o tom veřejná pověst, že zde v kostele metropolitním sv. Víta, v ochozí k vratům postranním, pochován jest, a ta věc jest veřejná a známá, a viděl jsem také lidi u jeho hrobu na modlitbách klečící.“

Odstraněny dvoje mříže. Na kameni náhrobním poznáván nápis: Joanes de Pomuk t. j. právě onen kámen, jenž r. 1393 doktoru Johánkovi na hrob položen. Kámen při zdvihání se rozlomil na dvé. Na kostře nalezeno, že lopatka na pravé straně byla odražena. Dle kostry zesnulý byl prý

postavy prostřední, spíše menší. Když pak lékaři zdvíhali lebku na stůl a hlína z ní se vysypala, vypadl na stůl i celý jazyk, jenž sice hlínou byl potažen, ale měl „červeně namodralou barvu, jakou živý jazyk lidský obyčejně mívá“. Přítomní svědkové, hlavně lékaři a ranhojiči uznali, že jazyk ten „má veskrze všechny vlastnosti pravého jazyka, jaký se jen buď u živého člověka aneb u zemřelého člověka, ale jen kratičkou dobu hned po jeho smrti nalézti může.“ Dr. Fuchs vyžádal si od komise, aby jazyk směl lancetou rozříznouti. Ukázalo se pak, že jazyk uvnitř je co do barvy červenější než na povrchu, že v něm jsou svaly, cevy a nervy. Všem očitým svědkům přišlo na mysl, že Bůh učinil zázrak, zachrániv od přirozené hniloby jazyk, jenž nechtěl zraditi zpověď. Komise potřebujíc pro svatořečení v Římě zprávy o zázracích Jana Nep., měla tu zázrak jak na zavolání. Veškeré spisy a protokoly z r. 1715 i 1719 poslány do Říma na jaře po zvláštním poslu 1720.

Zároveň s nimi hojné přímluvné listy k papeži. Jmenovitě list císaře Karla VI., dva listy císařovny Alžběty, list Friedricha Augusta, krále polského, biskupa Schrattenbacha z Olomouce, biskupa Schönborna ze Špýru v Bavořích, arcibiskupa Czáky z Koloče v Uhrách, Filipa z Elsasu, arcibiskupa z Mecheln v Belgii, kardinála Althana z Vídně, dále vévody toskánského, arcibiskupů a kurfiřtů mohuckého, kolínského a falckého, skoro všech biskupů evropských, opatů a provinciálů řeholních, rady Starého, Nového i Menšího města pražského a konečně university pražské, vídeňské, vratislavské a koleje olomoucké. Na počet všech listů 78, jež uloženy jsou v archivu metropolitním. Možno říci, že celá katolická Evropa uvedena byla v pohyb, aby pomáhala dílu jezovitskému v Čechách. Bylot Tovaryšstvo Ježíšovo mezinárodní společností, která dovedla za jednu myšlénku v celé Evropě najednou zasaditi páky. Vladaři a vladařky, arcibiskupové i opati vědomky a nevědomky byli jich

nástroji. Víme, že choť Leopolda I. měla si v Římě vyžádati Jana Nepomuckého, kterého Čechům papež přímo dosud odpíral!

Papež Kliment XI. ustanovil 1720 kardinála Bedřicha z Althanů za komisaře této věci. Podařilo se snaze hlavně kanovníka Steyera, že dekretem papeže Inocence XIII. dne 25. června 1721 Jan Nepomucký **prohlášen za blahoslaveného** t. j., že dovoleno jemu ke cti konati hodinky a sloužiti mši dne 16. května každého roku v Čechách a v dědičných zemích Rakouských, v Německu a v Polsku a že tělo jeho smělo býti vyzdviženo z hrobu i na oltáři vystaveno.

Stalo se to 2. července 1721 v Praze opět u přítomnosti komise soudní: kostra přenesena do kaple sv. Kříže, oděna rouchem kněžským a všelijak okrášlena. Při té příležitosti jazyk vložen do jiné, průhledné, křišťálové a skvostné schránky a zapečetěn, aby mohl při nastávající slavnosti v průvodu býti nošen a potom na oltáři lidu vystaven k líbání. Při překládání viděly jazyk mnohé vzácné osoby.

Veřejná slavnost blahořečení, průvod atd. konána v Praze 4. července 1721.

Po slavnosti kostra blahosl. Jana Nep. uložena s křišťálovou rakví do rakve cínové a ta opět do rakve dubové a vystavena na povýšeném místě mezi dvěma oltáři, kde podnes spočívá. Jenže celá zevnější rakev a celý oltář nyní je ze stříbra. Jazyk tehdy uložen byl v kapli sv. Václava. Téhož roku slouženo mší svatojanských u sv. Víta 50.672. Za pět let jiných (1723—1727) slouženo ke cti blahoslav. Jana u sv. Víta 327.001 mše.

Pokračováno pak u vyjednávání s Římem, aby z blahoslavence učiněn byl svatý. Opět v Praze utvořen sbor, jednající dle pravidel zaslaných od římského curatora fidei kardinála Prospera Lambertiniho. Císař Karel VI. r. 1725 vyzval šlechtu českou k příspěvkům peněžitým, aby se útraty

svatořečné mohly zapraviti. Dne 18. června 1723 komise přenesla jazyk do nové křišťálové a zlaté schránky, kdež setrval do 27. ledna 1725. Byl ukryt ve skříni, aby znova mohla jeho neporušenost býti zkoumána.

Od blahoslavenství k svatořečení má uplynouti doba aspoň 10 let. Papež však při Janu Nep. dobu zkrátil, již 30. července 1724 uděliv „sv. sboru obřadnímu" dovolení, aby začal úřadní jednání k svatořečení. Příčina byla, že téměř neustále nejen u hrobu Jana Nep., nýbrž i jinde na jeho přímluvu zázraky se děly a zase mnoho osob vznešených na sv. otce doléhalo.

Papežská stolice neposlala své soudce do Prahy, nýbrž jmenovala své důvěrníky a to 6 osob: arcibiskupa, světícího biskupa, Jana Martince, arcijáhna u sv. Víta, a tři kanovníky hradčanské, Josefa z Lankischů, Jana Rud. hrab. Šporka, Jiřího Libertina. Za subpromotory fidei ustanoveni dva advokáti pražští, dr. Jan Fr. Blovský a dr. Vilém Sonntag. Žadatelem za svatořečení od kapituly jmenován byl advokát Jan Jiří Hoffmann. Komise povolala 50 svědků, z nichž mnozí na své oči viděli některý zázrak Jana Nep. Znova ohledán jazyk za přítomnosti nových vysokých svědků 27. ledna 1725. Sotva pak komise počala jazyk prohlížeti, užasla, neboť světící biskup viděl, kterak posvátný jazyk opět se měniti začal. Hned přítomné na to upozornil. Všichni pak uzřeli, že jazyk ponenáhlu nabíhá, že ho přibývá, že barva jeho se mění v šarlatovou červenost i naříznutí z r. 1719 se silně roztahuje.

To nabíhání trvalo 3 čtvrti hodiny. Druhý zázrak byl hotov. Lékaři a svědkové nechtěli svým očím uvěřiti, ale uvěřili konečně a mnozí slzy radosti prolévali.

Jazyk uložen v relikviáři drahém pod pečetí arcibiskupa Khünburka, jenž r. 1731 zemřel.

Po vyšetření těla a neporušeného jazyka komise dala se do zkoumání zázračných událostí jiných, které se Janu

Nep. připisovaly a za důkaz svatosti jeho sloužiti mohly. Zázraky ty byly:

1. Šlechtična Krebsová z Mostu u věku 21 let (r. 1701) přiskřípla si levou ruku v bedně a vymkla si palec. Lékaři tak špatně ji léčili venku, že se uchýlila do Prahy. Ale ani tu pomoci nebylo, levé rameno vyzáblo a seschlo. Po radě své sestry jeptišky vzývala Jana Nep. a konala pobožnosti, které se jí ve snu zjevily. Devátou noc postíc se v bolestech, viděla asi ve 12 hodin v noci Jana Nep., jenž jí pravil: „Terezie, nabuď mysli, tobě bude pomoženo.“ Z rána šla do Lorety ke zpovědi — 21. listopadu 1701 — a po přijímání teplo jí projelo rameno, obvazky samy spadly, prsty se narovnaly a ruka byla zdráva.

2. Děvčátko správce hospodářského ve Strakonicích, Rosalie Hodánkova, půl sedma roku staré, padlo do Votavy a dostalo se pod mlýnská kola dne 22. února 1718. Vytáhli ji bez úrazu a ono vyznalo: Přišel ke mně sv. Jan Nep. a pravil: „Neboj se, ty se neutopíš.“

3. Dále zjištěno 30 zázračných událostí, kde sv. Jan vyprostil lidi z úzkostí a z hanby světské. Na př. r. 1722 mezi přečetnými poutníky svatojanskými byl i jistý úředník Mahoček z Tišňova na Moravě se ženou. Za nepřítomnosti rodičů pětileté děvčátko postřelilo se z bambitky na prsou a levé ruce. Rodiče zplakali, vrátivše se. Ale děvčátko řeklo: „Maminho, buďte tichá, sv. Jan Nep. mne uzdraví!“ — Dítko havíře kutnohorského, když mu bylo 20 týdnů, spolklo bez úrazu špičatou kost dne 7. září 1726. — Jirchářský tovaryš Bušek v r. 1712 hledaje herberk v Praze, spadl v noci v Dlouhé třídě do studně. Padaje zvolal: „Ježíš Maria Josef, sv. Jene Nepomucký a sv. Barboro, pomozte mi!“ Lidé ho v okovu vytáhli. — Pavel Chotětický z Neveklova, (když mu bylo 14 let) upadl v podezření, že ukradl učiteli hudby skvostné pouzdro. Na přímluvu sv. Jana Nep. podezření od něho odvráceno.

Jednání v Římě, aby Jan Nep. byl prohlášen za blahoslaveného a později za svatého, položen za základ životopis Jana Nepomuckého sepsaný Bohuslavem Balbínem. Proti Janovi, generálnímu vikáři, utopenému r. 1393, se v kanonisačních aktech rozeznávalo, že svatým není a že nemá s prvým Janem zpovědníkem královny Johany, utopeným r. 1383, maten býti. Nad Hájka starší pramen znám nebyl. Ještě Eneas Sylvius, který r. 1458, krátce před tím, než se stal papežem Piem II., napsal historii českého národa, nevěděl nic o tomto zpovědníku královnině utopeném r. 1383.

Akta o blahořečení Jana Nep. v Římě jsou veliká. Vyšla tiskem ve Vídni na 500 stranách. Ale pro historii starší nemají žádného významu, vyplněna jsou samými protokoly v Praze (také v Olomouci a Vídni), potom v Římě sepsanými o výslechu 55 svědků. Protokoly ty obsahují ústní podání o životě a zázracích Jana Nep., — jak jsme poznali při pražské komisi. Obsahují onu dvojici Janů Nepomuckých dle Hájka a Balbína. Co se vypravuje o životě Jana Nep., není nic jiného, nežli co lidé vyčetli z rozličných životopisů, hlavně z Balbínova, a co od kněží neb od starých lidí slýchali. Proto svědkové vypravují tak souhlasně, jakoby se napřed byli smluvili. Ostatně co znamená ústní podání jen po stu letech, dovede každý posouditi z příkladů, o nichž se každý den může přesvědčiti. Snad jsou každému čtenáři známy legendy o císaři Josefu II., jenž zemřel roku 1790. Ano lid méně vzdělaný, na př. na Moravě, podnes nedá si vzíti, že císař Josef II. posud žije mezi námi, putuje stále měně svoji podobu tajně po krajinách a chudým pomáhá.

Hrabě Kinský, 74letý, na př. odpovídal na první otázku, co ví o zázračných světlech při narození Jana Nep., že tehdy ještě sám na světě nebyl, ale že o tom čítal a také slýchal od svého 69letého otce, který byl rytířem zlatého rouna, ano i od jiných lidí.

Dr. Fr. Asterle z Astfeldu (64 letý) slyšel to také od svého otce, jenž zemřel u vysokém věku; rod jeho pak 500 let zachovával věrnost Bohu, církvi a králům.

P. Vojtěch Kniha z řádu Jezovitského, slýchal tak rovněž od otce vypravovati. Otec jeho býval rychtářem v Nepomuku.

Hr. Vratislav z Mitrovic biskup litoměřický, slyšel od jednoho ze svých myslivců, který je stár 118 let, že Jan Nep. býval horlivým ministrantem, mistrem vysokých škol a královniným zpovědníkem.

A tak to jde venkoncem. Proto neuvedeme tu všech svědectví. Nedivíme se ovšem svědkům. Vypovídali zajisté poctivě, ale divíme se těm, kterým toto svědectví stačilo. Zdá se, že v tom okamžiku, kdy stolice apoštolská dala návod do Prahy k vyšetřovací komisi, blahořečení a svatořečení bylo hotovou věcí. Římská stolice, povolivši r. 1715 tolikerému naléhání vznešených osob, nemohla couvnouti. Viselo ve vzduchu ono nebezpečí v kacířské zemi, o kterém Jezovita z Boje měl bezpečnou důvěru, že vykoná svůj vliv.

Svědectví o zázracích také vydána byla hojná. „Sv. sbor obřadní“ zkoumal r. 1728 potřebné čtyři zázraky a to nabíhání jazyka z r. 1719 a 1725, potom zázrak Krebsové a Hodánkové. Námitky proti n.m jménem církve činil „obhájce víry“ kardinál Prosper Lambertini. Vyslýcháni o nich svědkové v Praze:

Jan Jos. hr. z Vrtby, nejv. purkrabí,
Fr. hr. Černín, nejv. soudce lenní,
Jan hr. Vratislav z Mitrovic, biskup litoměřický,
Šebestian Ochy, zemský ranhojič a měšťan pražský,
Karel Řečický, děkan kapitolní.

Všechny tyto čtyři zázraky uznány pak za pravé. Protokoly všech osob čteny v Římě, a shledáno, že viděli jazyk buď r. 1719 nebo 1725 zblízka, byvše buď v komisi nebo kráčejíce v slavném průvodu na blízku; rovněž shledáno, že

Krebsová i Hodánkovo děvče zázračně zachráněny. Z četných jiných zázraků mnohé tu také zaznamenány. Nenalézáme tu jen ony historky, které tak mravní cit urážejí. Ty byly jen pro lid dobré.

A na základě těchto fakt byl Jan Nepomucký, mistr učení pražského, zpovědník královny Johany, utopený pro zpovědní tajemství r. 1383, **vyhlášen za svatého dne 19. března 1729 papežem Benediktem XIII.** a svátek jeho položen na 16. května.

* * *

1. Jak z kanonisačního procesu i z bully papežské viděti, prohlášen byl v Římě za blahoslaveného a potom za svatého onen první Jan Nepomucký, dle Hájka i Balbína utopený r. 1383, jehož existenci nepodařilo se posud žádnému dějepisci vypátrati.

2. Kdo tvrdí, že za blahoslaveného a svatého prohlášen byl doktor Johánek, utopený r. 1393, popírá veškerý průběh kanonisačního procesu a viní z nepravdy bullu Benedikta XIII. slavnostně ex cathedra v Římě 19. března 1829 prohlášenou a 36 kardinály podepsanou.

* * *

Budiž ještě poznamenáno, co svatořečení Jana Nep. v Římě stálo. Z arcidiecése pražské duchovenstvo sebralo 23.322 zl., z diecéze hradecké 907 zl., z litoměřické 3642. Mezi lidem katolickým z nařízení vlády konány sbírky a ty vynesly: V Čechách 26.959 zl., na Moravě 19.086 zl., ve Slezsku 16.666 zl. Kolik dala šlechta na vyzvání císařovo a kláštery, není uvedeno. Sumy tu vyznačené činí 90.582 zlat. dle tehdejší měny. S příspěvky šlechty a klášterů bylo to zajisté mnoho přes 100.000 zl.; ze všeho toho po zaplacení útrat v Římě zbylo 8791 zl. na stříbrný hrob sv. Jana Nep. v Praze.

Dvojice Janů Nepomuckých ze spisů svatořečných dostala se i do breviáře kněžského (církevních hodinek). Promotor kardinál Lambertini sice namítal, že nejsou po ruce akta mučenická ani souvěké zprávy z roku 1383. Životopis Balbínův, že sice odvolává se na staré prameny, ale ježto není známo, jaké víry ty jeho prameny zasluhují, nelze prý se na něho nikterak spoléhati. Ale prokurator Franchelucci tvrdil, že nemusí k dotvrzení nějaké události nevyhnutelně býti vždy souvěké prameny, nýbrž že dostačují i pozdější historikové, jen když věrně vypravují události, které jiní věrohodní lidé viděli a napsali. A takových spisovatelů poctivých že o Janu Nepomuckém máme 24, zejména Žídek, Hájek docela od samého krále Ferdinanda I. schválený a j.

A tak se stalo, že životopis svatojanský v kanonisační bulle a v breviáři „přiléhá zcela k životopisu Balbínovu, jejž ovšem jen stručně nastiňuje, a drží se věrně jeho zpráv i tam, kde novějším badáním na základě později objevených zcela spolehlivých historických zpráv odporují“. (P. Novák.)

Nejvíc rozmnožila se úcta k Janu Nep., protože byla přikazována od úřadů. Hned svátek blahořečení svěcen byl r. 1721 v den 4. července z rozkazu císařského. V rozkazu císařském k hejtmanu Starého města pražského nazývá se blahoslavený Jan Nep. po německu „největším zemským patronem“. Pro odpor k novému svatému byli dokonce i lidé utraceni. Vypravujeť Bílek v „Reformaci katolické“ (i Rezek v „Dějinách prostonárodního hnutí náboženského) toto: „Na panství Velišském, hraběti Františkovi Šlikovi náležejícím, roku 1729 myslivec z Češova, Tomáš Svoboda, u něhož jezuita, na témž panství nekatolíky stíhající a po knihách nekatolických slídící, takové knihy vypátral, od hraběte ze služby byl propuštěn, ale když učinil vyznání víry, přesazen do Kopidlna, kdež brzy

potom z té příčiny, že u něho týž jezuita na evanjelické modlitby opět dopadl (dle úřadní však výpovědi pro rouhavá slova a tupení sv. Jana Nepomuckého), do žaláře byl uvržen, pak vedle rozsudku král. apelací v Kopidlně mečem (dle úřadní zprávy provazem) odpraven a spálen".

Po velikých slavnostech v Římě a v zemích českých, po velikém vítězství svatojanském, jehož dobýváno 200 let, vyšel přirozeně spis teprv jak náleží veliký o sv. Janu Nep. Napsal jej ve dvou ohromných svazcích Jan Tomáš Berghauer pod názvem Protomartyr poenitentiae ejusque sigilli custos fidelis divus Joannes Nepomucenus. (Prvomučeník zpovědi a jejího tajemství ochrance věrný, svatý Jan Nep.) Prvý svazek 1736, druhý 1761.

V této knize snesena všechna nepomucká historie, legendy, zázraky, pověsti; všecky obrazy, sochy, nápisy a vůbec hmotné památky o úctě Jana Nep. svědčící. Pisatel praví, že životopis mučeníkův čerpal z archivu svatovítského a kapitolního a z jiných věrohodných, dosud netištěných památek archivních v království Českém; pohříchu i on napsal nepravdu. Po čem marně pátráno v pozůstalosti Balbínově — po těch neznámých pramenech! po tom marně pátráme také u Berghauera. Jen v některých údajích věrně nenásledoval Balbína. Tak při smrti Jana Nep. 1383 raději přijímá, že řeka vyschla (dle Žídka a dle Dubravia) a ne že se rozvodnila (dle Balbína). A proč! Je prý to nutno, vykládá opatrný kanovník, aby ona nebeská světla nad tělem mučeníkovým nemohla se vykládati za přirozené úkazy, jaké bývá viděti při vodách a na bahnitých místech!

Úcta k sv. Janu Nep. od r. 1729 rozšířila se po celé Evropě. Nad každou snad řekou, u každého snad rybníka naleznete známou, poněkud nahrbenou, kol hlavy pěti hvězdami ozdobenou postavu s křížem nebo s ratolestí v ruce.

Jak užitečně v Čechách úcta pokračovala, vidíme z těchto číslic. U sv. Víta slouženo ke cti Jana Nep. roku 1716 mší 7.034, roku 1721 už 50.672. R. 1719 dne 20. května napočteno na hrobě jeho jen stříbrných lamp 95.

Počínajíc rokem 1729 podáván v Praze relikviář s jazykem sv. Jana poutníkům k líbání. Přestalo to v r. 1866, neboť jazyk už silně trpěl otřásáním. Ale r. 1866 přistoupil ještě strach před Prušáky a proto kardinál Schwarzenberg dal hrob i relikviář rozebrati a skrýti hrob v Krumlově, relikviář v Něhošovicích u Volyně, později v Solnohradě.

Do Prahy ostatky vráceny 21. října 1866. Jazyk utrpěl trhlinu a dva kousky z něho vypadly. Od té doby vystavuje se jen o pouti svatojanské.

VI.

Na stopách dějepisného bludu.

Roku 1747 sepsán byl spis v Praze: Dissertatio historico-chronologica-critica: An *S. Ioannes Nepomucenus*, noster gloriosus Protomartyr Sacramenti Poenitentiae, et *Joannes de Pomuk* etc. vir unus idemque, an vero potius personae distinctae. (Rozprava historicko-chronologicko-kritická: Zda-li sv. Jan Nepomucký a Jan z Pomuka jsou jedna osoba či dvě.)

Původcem spisu byl řeholník Augustinián Eliáš Sandrich, klášterním jménem Athanas a S. Josepho. Žil v klášteřích svého řádu v Něm. Brodě a v Lysé, v letech 1757—1770 byl bibliotekářem v Praze u sv. Václava, r. 1772 zemřel v Lysé. Muž tento otevírá řadu známých historiků z konce minulého století a byl s počátku přítelem Dobnerovým. Mezi čelnými jeho spisy byla rozprava, v níž zkoumal, zda-li sv. Jan Nepomucký a generální vikář z Pomuka jsou dvě různé osoby, či osoba jedna. Výsledek byl takový, že spis tiskem nevyšel, že po jeho smrti spolubratři jeho spis tajně ukrývali, ano bibliotekář P. Candid nepojal ho ani do seznamu rukopisů v bibliotéce konventní uložených. Ale marně. Známost o spise mezi učenými lidmi se rozšířila v době, kdy P. Athanas spisem se ještě netajil. Mladší historik Pelzel byl by ho také rád viděl, ale P. Candid ho neukázal. Athanas totiž přesně byl dokázal, že byla jen jedna osoba se jménem Jan Nepomucký, ta že utopena byla r. 1393 a to pro zpověď, kdežto rozhorlení královo

pro Kladruby bylo jen zástěrou dávného záští na zpovědníka.

Zatím přihodilo se něco, co P. Athanasia přimělo spis před uveřejněním zadržeti.

Roku 1754 totiž dostal se náhodou do Prahy neznámý do té doby dějepisný pramen. Tehdejší světící biskup pražský Vokoun maje spor s opatem břevnovským, vyžádal si z Říma všelijaké staré dokumenty. Mezi nimi poslán mu žalobný spis arcibiskupa Jana z Jenštejna z r. 1393 na krále Václava IV. do Říma poslaný. (Otištěn potom celý v „Urkundenbuchu“ Pelzlově při dějinách Václava IV. (r. 1788) pod názvem: „Acta in curia Romana Joannis a Jensestein archiepiscopi Pragensis III.“) Spis ten vypočítává kdejaký přestupek krále Václava IV. od počátku jeho panování spáchaný proti církvi a proti kněžské moci, ale naprosto nemá slova o tom, že by král Václav IV. roku 1383 byl nějakého kněze v Praze utopil a co při r. 1393 o utopení doktora Johánka vypravuje, z toho se nedalo slova nalézti pro legendu Římem přijatou, že by král se byl rozezlil na doktora Johánka i pro něco jiného, než pro potvrzení opata kladrubského.

Arcibiskup Jenštejn mučení a utopení Jana z Pomuka i soudruhů jeho líčil papeži tak, jak na počátku této knížky položeno z knihy Tomkovy. Tato Acta in curia Romana jsou nejlepším zajisté pramenem pro událost. Důležité ono místo o mučení zní takto: (Král) taktéž poručil i ostatní i officiála Puchníka, vikáře Pomuka, probošta Václava s panem Něprem z Roupova ... do radnice a soudnice staroměstské odvésti, tázaje se často po mně, arcibiskupovi, zda-li mne také s nimi nevedou. Když byl večer, dal je svázati na rukou i nohou přede všemi a svému katu poručil je trýzniti rozličnými mukami a bolestmi; ano král vzav do ruky velkou smolnici, pálil sám vikáře a officiála na kyčlích i na jiných mnohých místech, skoro až by vy-

pustili ducha, ušetřiv tím jen probošta a hofmistra, načež poručil je všecky utopiti a také by se jim to bylo již stalo, kdyby byli neslíbili s přísahou, že nikdy o tom zajetí a mučení nebudou mluviti a že s králem proti mně, arcibiskupovi, budou státi.

Oni strachem poděšeni byvše, než by se dali utopiti, dali zhotoviti veřejný zápis (listinu) a jak se praví, vlastní přísahou jej potvrdili a tak sami byli propuštěni. Jediného důstojného Jana, doktora a vikáře mého ve věcech duchovních, po hrozném mučení, při němž mu bok spálen byl, poněvadž dále nikterak žíti nemohl, veřejně vlékli utopit ulicemi a náměstími městskými; s rukama na zádech svázanýma, ano dřevo jakési ústa jeho zacpávalo a s nohama k hlavě do kozelce svázanýma, do řeky shozen a utopen byl s mostu pražského asi o 3. hodině noční. *)

Dle svědectví arcibiskupova tedy král Václav Jana z Pomuka stejně mučiti dal, jako jiné jeho soudruhy. Nesprávně se tvrdívá, že proti Johánkovi král projevil zvláštní zuřivost a tím dal na jevo, že měl záští pro — zpověď. Spíše osudné náhodě přičítati se musí, že Jan z Pomuka utopen, kdežto dva druzí na živu ostali. Náhoda spočívala v tom, že ho více popálili na mučidlech, takže by beztoho nebyl žíti mohl. Tak zajisté arcibiskupovi sdělili Puchník a Bohuslav, soutrpitelé Johánkovi.

P. Athanas ulekl se spisu svého, neboť poznal, kolik uhodilo. Poznal, jakmile padla jeho domněnka, že Jan Nepomucký utopen byl r. 1393 pro zpovědní tajemství a ne pro Kladruby, tím že padl také celý sv. Jan Nep. v Římě svatořečený. Rozpaky pochopitelné. Tudíž i pochopitelno, proč spisu nevydal, neboť bál se ukázati na to, že v Římě stala se nehoda, bál se otřásti důvěrou

---

*) Obyčejně uvádívají se z žaloby arcibiskupovy slova: „jam martyr sanctus“; v originále římském, jak mi sděleno bylo, stojí však „jam martyr factus“. Ale mnoho na věci nezáleží.

k Římu a býti původcem pohoršení, ač jím vinen nebyl. Jak se skutečně současní kněží té knihy báli, vysvítá z jednání pověstného scriptora univers. knihovny P. Zimmermanna, jenž ve svém spise „Vorbote einer Lebensgeschichte des h. Johann v Nep.“ řekl, že se lemu svatosti bezectně nedotknula, (nebyvši vydána) a jenž z ní několik závadných listů tajně v knihovně vytrhal.

Ale netrvalo dlouho a boj o sv. Jana Nep. rozpředl se přece veřejně. Podnět zavdala řeč děkana Františka z Schönfeldu, býv. c. k. učitele na vys. školách pražských, kterou měl 25. května 1783 na Skalce. Řeč vyšla německy a latinsky, jak přednesena byla. Německý titul její „Die katholische Religion soll mit Eifer gepredigt und mit Bescheidenheit vertheidigt werden, so wie sie Johann von Nepomuk predigte und vertheidigte.“ (Katolické náboženství má horlivě býti kázáno a skromně hájeno, jak je sv. Jan Nep. kázal a hájil.) Děkan Schönfeld líčil českého mučedníka jako horlivého kazatele nejprve v Týně, potom u sv. Víta a jako mučedníka pro neporušené zpovědní tajemství.

A hle, vystoupil proti němu kritik a k obecnému zděšení popíral fakta, o nichž posud nikdo nebyl pochyboval. Byla to doba svobodnějšího dýchání za císaře Josefa II., doba svobody tiskové a svobody náboženské. Kritika ona vyšla pod názvem „Recension und kritische Anmerkungen über des Seichstädter Hrn Dechants von Schönfeld . . . Lobrede“ a t. d. To jest „Posudek a kritické poznámky o chvalořeči děkana z Schönfeldu“ atd. Tato kritika úplně se již opírala o žalobu arcibiskupa z Jenštejna, pravíc: „Pravé dějiny znají jen jediného Jana z Nepomuka“, a mimo to odkazovala na spis P. Athanasia. Kritik zůstal nám bohužel neznám.

Schönfeld se bránil. Trval na dvou Janech, dovolával se Krumlova i Žídka, kteří 60 až 70 let před Hájkem žili

a káral Dobnera, že vydávaje „Monumenta hist. Boemiae“, nechal kronistu mluviti jen o jednom Janovi a sice o tom utopeném r. 1393.

K tomuto dějepisnému sporu připojil se rytíř Steinsberg. V „Briefe kritischen Inhalts für Prag“ (Listy kritického obsahu pro Prahu) pisatel Meeltisch učinil mu výtku, že on svatořečení Jana Nep. uvedl v pochybnost tím, ježto prý v VII. kuse spisu svého „Prediger-Kritik“ (Kritika kazatelů) 1782, kam napsal apologii krále Václava IV. proti jednomu chvalořečníku sv. Jana Nep., mluví jenom o jednom Janu Nep. a to generálním vikáři, kterého neliší od zpovědníka sv. Jana. Pan Steinsberg byl nucen vystoupiti na kolbiště a také vystoupil. Jeho spisek věnovaný kapitole hradčanské, řešil dvě otázky: 1. Zdali sv. Jan Nep. kdy žil a 2. zdali Johánek z Pomuka na jeho místě za svatého přijímán býti může. Jak z otázek už vidno, autor dokazoval, že sv. Jan Nep. nikdy nežil, nýbrž jen doktor Johánek a ten že nebyl děkanem u všech sv., nebyl zpovědníkem královniným, než utopen byl pro potvrzení opata kladrubského a tudíž stal se mučeníkem kněžské imunity čili nedotknutelnosti!

Na to také učený Piarista Gelasius Dobner zasáhl do boje r. 1784 latinským a německým spisem. Podle slov Dobrovského „nelze s určitostí říci, myslil-li pan Dobner věc vážně či žertem“. Dobner podal nejobšírnější až podnes pokus o to, aby domnělého Hájkova sv. Jana s historickým Janem zase slil v jednu osobu. Dobner připouští, že žil pouze jeden Jan Nep. a ten že utopen byl r. 1393, ale svatořečení v Římě vykládá tak, že se stal omyl v osobě, nikoli ve věci. Kladruby prý byly přec jen záminkou králi Václavu, aby se pomstil na doktoru Johánkovi za tajemství zpovědní. Tak prý už před 30 lety bylo to míněním jeho, míněním světícího biskupa Vokouna i učeného bibliotékáře Assemana v Římě. Další jeho vývody jsou:

a) Královna, jejíž zpověď král znáti chtěl, nebyla Johana, nýbrž druhá manželka Žofie. Ale možná, že sv. Jan byl zpovědníkem i první královny.

b) Král už r. 1392 žil v nesváru s chotí svou.

c) Král na oko pro Kladruby dal mučit i Puchníka a kanovníka Václava, jen Jana však utopiti — jen člověk na obě oči slepý a na hlavu padlý prý může neviděti, že to bylo k vůli zpovědi a starému zášti!

d) Pravá příčina této smrti však nemohla ihned býti známa, poněvadž jí nikdo odhaliti nemohl. Mučený zpovědník Jan ji nevyzradil, neboť se to příčilo jeho skromnosti; král teprve ne, poněvadž to byla hanba. Než nejspíše královna asi někdy zjevila příčinu některému pražskému kanovníkovi, nebo jinému důvěrníku pod přísnou mlčelivostí. Proto ani arcibiskup Jenštejn buď nic o ní nevěděl, nebo si netroufal ji odhaliti, aby královnu nezradil!

e) A proč se věc nepronesla po smrti královë? Protože v čas husitských válek skoro nikdo nepsal a kdo psal, byli Husité, od nichž prý přece nikdo neočekává pravdy o věcech náboženských.

f) Ale v kapitule hradčanské tajemství se prý ukrývalo až do Žídka, jenž je napsal do Správovny.

Konec sporům učinil učený patriarcha Josef Dobrovský pronikavou kritikou všech tehdejších polemických spisů, kterou ve svém „Litterarisches Magazin von Böhmen und Mähren" (III. Stück Prag 1787) uveřejnil na straně 101—126. O každém spise zde uvedeném promluvil zvláště, zvážil důvody pro a proti a jeho úsudek, vždy odůvodněný, vyzněl nejostřeji právě proti Dobnerovi. Pravilť: „On (Dobner) připouští, že byl jen jeden Jan z Pomuka, totiž generální vikář z roku 1393, a již to samo protiví se kanonisačním aktům a kanonisační bulle. On myslí sice, že se stal omyl toliko v osobě a nikoli ve věci samé. **Než věru hruběji**

nelze se přec mýliti, než vyhlásí-li se za svatou osoba, která nikdy ani nežila."

V Dobrovského kritice dokázána lichost skoro všech legendárních pověstí z pramenů skutečných. Jen některé zbylo pak dokázati pozdějším dějepiscům Palackému, Abelovi, Tomkovi a Raimannovi.

Uveďeme hlavní námitky z Dobrovského:

Děkan metropolitního chrámu Jan z Krumlova napsal r. 1483 na list pergamenu, jenž zachován v rukopise G. 25. v bibliotéce kapitolní: „— 1383 Johanco de pomuk sumersus de ponte". Dobrovský se táže: Co dokazuje svědectví muže, jenž po stu letech k jisté události přivěsí letopočet? Nic, leda chybu paměti. (Jiný výklad možný jest i ten, že Krumlov vůbec něco o Janu z Pomuka si chtěl k r. 1383 zapsati, neboť poznámka jeho není ukončena; letopočet 1383 nemusí se vztahovati ke slovu „utopen".)

A co praví Žídek? Tento muž byl kanovník metropolitního chrámu a svou Správovnu psal 1471. Balbín tuto knihu nalezl v knihovně jindřichohradeckých jezovitů a vrátil ji pražské kapitule.*) Již jeho mistr Jan z Pomuka je nesprávný a tak i ostatní zprávy buď falešné nebo pochybné. V pověstech žilo, že doktor Jan utopen byl pro tajemství, kdo to způsobil, že nový opat kladrubský byl tak náhle potvrzen. Žídek slyše o tajemství — u kněze! — udělal tajemství zpovědní, „jestliže už rozšířeno to nebylo před ním skrze kostelníky u sv. Víta, jimž pravá tvářnost celé věci dostatečně nebyla známa." Žídek nemá k utopení žádného letopočtu. Ze zprávy o vyschnutí Vltavy zdá se, že myslil na rok 1393, poněvadž toho roku a nikoli 1383 Vltava vyschla.

*) Pisatel těchto řádkův opisoval si Správovnu. Zajímavo jest, že týž Balbín na pokraji listů sám Žídka několikrát z nepravdy nebo z omylu kárá, připisuje mu „Error memoriae senilis" (omyl stařecké paměti).

Doktor Johánek byl prý děkanem u všech svatých. Ale z pramenů zachovaných víme, že r. 1393 a také později ještě Blasius Lupus (Vlk) byl děkanem u všech svatých (Libri erectionum). Dobner hleděl fakt zachrániti domněnkou, že Johánek děkanem tím byl mezi 15. únorem a 20. březnem 1393. Avšak již P. Athanas znal listinu z r. 1404 v Libri Erectionum (a také Balbín), dle níž roku toho Vlk ještě byl stále děkanem. „Já mohu ještě šest jiných pozdějších listin uvésti, kdyby třeba bylo,“ dí Dobrovský.

Doktor Johánek nebyl zpovědníkem královny Johany. Bylo by aspoň divné, aby král r. 1393 utopiti dal jejího zpovědníka, když Johana zemřela r. 1386 a když král měl už druhou manželku. Proto Dobner tvrdil, že se má mysliti tato druhá manželka, královna Žofie. Že Václav IV. s Žofií nežil svorně, Dobner dokazoval z toho, že na základním kameni z r. 1392 u sv. Víta není její jméno uvedeno, ač uvedeno jest jméno choti Karla IV., bratři Václavovi a sestry jeho. P. Athanas z toho vyvozoval, že Žofie tehdy ještě nebyla chotí Václavovou; Dobner, že Václav ji už nenáviděl. Obé jest dle Dobrovského nesprávné. Kdo nápis čte na kameni dosud zachovaném, praví, ihned uhodne, že Žofie není jmenována jen proto, poněvadž nenáležela rodu lucemburskému. Nápis uvádí jen jména rodiny Karlovy, jména synů a dcer jeho, nikoli ženy synů a muže dcer. Ostatně nápis nebyl zasazen r. 1392, nýbrž několik let později. Dobrovský naopak mohl by dokázati, že Žofie zakládací slavnosti přítomna byla, ale je prý to věc vedlejší. Václav a Žofie dojista žili v nejlepším styku a byť král miloval i svou Zuzanu, mohlo to královně býti neznámo. V tomto ohledu tehdejší mravy nebyly prý od našich tak velice rozdílné.

Kladruby nebyly jen záminkou. O věci té Dobrovský, ač není na obě oči slepý ani na hlavu padlý, nemůže věřiti

spílání Dobnerovu, nýbrž věří dějepisným pramenům; i uvádí prostě svědectví Jenštejnovo. Když arcibiskup s novým opatem unikl do Říma, král dal zabaviti statky kláštera kladrubského. Patrně vážně mu šlo o přeměnu kláštera v biskupství.

Na domněnku Dobnerovu, proč asi Jenštejn v žalobě římské a husitští spisovatelé také o zpovědním tajemství mlčeli, Dobrovský odpovídá: Proč sváděti to na husitství? Vždyť o zpovědi Husité souhlasili s katolíky! Žídek však je spisovatel nespolehlivý, psal z paměti, bez knih, byl předpojat proti Václavu IV. a dopustil se chyb i ve věcech, které snadno mohl věděti.

Vysvítá spíše ze všeho, že se o smrti Johánkově už za času Žídkových hodně bájilo. Tak na př. Ondřej Řezenský 6 let po smrti krále Václava věřil a napsal, že proto Johánek byl utopen, poněvadž králi řekl do očí, že není hoden důstojnosti královské. Možné to je, míní Dobrovský. Mučený kanovník v rozhořčení mohl to králi opravdu říci. Jeden rukopis c. k. knihovny universitní udává dle něho také, že Johánek káral krále z nepravostí. Tito dva letopisci mohou tedy držeti rovnováhu s Žídkem. Ale když Žídek postaví se proti Jenštejnovi, jenž o věci zajisté lépe byl zpraven, nedá se výrok Žídkův zachrániti.

A vyvrátiv tak Dobrovský krok za krokem domněnky Dobnerovy, zavírá ironicky: „Tak málo lze Dobnerovy hypothesy podepříti dějepisnými důkazy, že tudíž mnohem líp se dělá, když se domnělý zpovědník rozeznává od generálního vikáře. Ano tento rozdíl je bezpodmínečně nutný, chce-li kdo aspoň poněkud kanonisační akty zachrániti. Těm, kteří mučedníka Jana obdivují jakožto statečného muže, jenž se stal mučedníkem za imunitu církevní, kteří však nepokládají ho za mučedníka zpovědního tajemství: těm pojednání páně Dobnerovo sotva vyhoví,

poněvadž v něm postrádají obvyklou jinak důkladnost spisovatelovu. Ani zbožným ctitelům sv. Jana, kteří věří, že trpěl jenom jako zpovědník královnin za svou mlčelivost, pojednání páně Dobnerovo docela nebylo vítáno, poněvadž jejich pokojná víra jím rozrušena byla.“

Skutečně také hned v zápětí za Dobnerem vyšel „List Čecha k Moravanovi“ (Schreiben eines Böhmen an einen Mährer) r. 1784, jenž vrací se k rozlišování dvou Janů, jak to činil Hájek a Balbín. Dobrovský se domnívá, že list psán rytířem Vokounem.

Dobrovského vystoupení bylo však rozhodující. Na mnoho let celé naše národní vzkříšení prosto je sporův o Jana Nepomuckého. Vědecké badání tudíž přispělo i v tomto směru k našemu procesu probuzovacímu, k očistění minulosti a k sesílení ducha svobodomyslného, kterým naši buditelé napořád byli proniknuti.

Účinek Dobrovského kritiky bezprostředně vidíme na dějepisci Fr. Martinu Pelzlovi. Dějepisec tento vydávaje dějiny Václava IV. roku 1788 (Lebensgeschichte des römischen und böhmischen Königs Wenceslaus I. Theil, Prag 1788) při roce 1383 napsal: „Král vždy více dostával nechuť k mocnému kněžstvu. Že by však tohoto roku byl někoho ve Vltavě utopiti dal, nemohl jsem přes všechno namáhání u žádného současného spisovatele nalézti, ačkoli mně známo jest, že král k podobným soudům velice byl nakloněn, jak dále uzříme, když upadl v prchlivost.“ Tento obrat ve smýšlení Pelzlově proto je významný, že Pelzel ještě roku 1774 v prvním vydání českých dějin držel se dvou Janů.

Obnovené vědecké badání tudíž způsobilo veliký převrat v pohlížení na Jana Nepomuckého. Postavilotť na jisto, že prohlášení tohoto domnělého světce v Římě r. 1721 a 1729 stalo se s neslýchanou lehkomyslností, protože lehkověrností k Hájkovým a Balbínovým povídačkám. Nejosudnější však

chybou bylo, že proti svatosti osoby, jež skutečně žila, proti generálnímu vikáři Johánkovi, zřetelně se protestovalo.

Tím postavení těch historiků a církevních spisovatelů, kteří snažili se skutek římský zachrániti, stalo se dvojsečným. Věřiti v Hájkovu a Balbínovu smyšlenou osobu zakazovala jim poctivost vědecká; věřiti v svatost generálního vikáře zakazuje jim poslušnost k bulle papežské z r. 1792.

Avšak tuto neposlušnost většina kněží pokládala a pokládá patrně za menší hřích než vědeckou ostudu a proto chutě kanonisační akt přenášeli a přenášejí na doktora Johánka a stolice papežská mlčky jim to snáší, nemohouc chybu svou ospravedlniti. Ze současníků Dobnerových lekal se na př. Pubička toho, že by Řím viněn býti měl z omylu a proto při všech historických nesnázích raději zastával dva Jany Nepomucké, protože prý se při kanonisaci také dvě osoby téhož jména rozeznávaly.

Po všem, co jsme řekli, musíme Dobnerův výrok rozšířiti: V Římě stala se r. 1729 chyba v osobě i ve věci! Svatý Jan Nepomucký nežil, nebyl tudíž ani pro zpovědní tajemství umučen. Jan z Pomuka sice žil, ale že by na něho dala se dodatečně přenésti zpovědní legenda, příčí se určitým a naprosto věrohodným dějepisným zprávám.

Vikář Jan z Pomuka jest osobnost ostatně mnohem zajímavější a pro dějiny významnější, než-li by byl zpovědník Jan Nepomucký, kdyby opravdu byl žil, jak legenda vypravuje.

Kdyby náhodou byl se vyskytl jen o něco chytřejší dějepisec v XVI. století, nežli byl Václav Hájek z Libočan, byl by se chopil osoby doktora Johánka a vyšperkoval ji pro okrasu katolické církve. Z doktora Johánka byl by nám udělal mučedníka velikého boje mezi světskou a církevní mocí, který za doby Václava IV. jinde v Evropě již prudce zuřil. O náležité upravení legendy Ferus, Dlouhoveský,

Balbín a j. byli by se stejně postarali — a dnes by mohla historie stokrát ukazovati, že život doktora Johánka nebyl svatý a že smrt mučenickou utrpěl nahodile, třebas bolestně: byli bychom měli českého patrona v Římě svatořečeného, jímž žádná moc by nedovedla otřásti!

Ale legenda je slepá. Vybrali si ze dvou Hájkových Janů zrovna nepravého. Marně nyní naříkají na Hájka, že vymýšlel a lhal. Bez Hájka nebylo legendy o Janu Nep., bez Hájka nebylo by ani „svatého“ Jana Nepomuckého.

VII.

Nynější stav sporu.

Od časů Dobnerových a Dobrovského až podnes spisovatelé o Janu Nepomuckém dělí se na dva tábory. Tábor pro dva Jany Nep. s Dudíkem tuším vymřel.

Ve šlépějích Dobrovského kráčel v nové době z Čechů prof. Tomek, z Němců dr. Abel.

Fr. Palacký šetrně odbyl legendu svatojanskou (Dějiny II. 2 str. 285), ale z jakýchsi ohledů propověděl, že zdání Assemanovo, Vokounovo, Athanasovo a Dobnerovo dobře obstojí před stolicí soudné kritiky, totiž že za svatého možná pokládati doktora Johánka. Nelze prý ani mluviti apodikticky, že nežili Janové dva. Citujeme slova Jenštejnova o doktoru Johánkovi „již mučedník svatý“, dí: „Není tedy pochyby, že umučení jeho v ústech lidu obecného záhy zplodilo domysly a řeči všeliké, více neb méně oprávněné, kteréž za příčinou hrobu jeho v kostele sv. Víta čím dále, tím více šířily a posléze i v legendy proměnily se“. Ohledy Palackého na Dobnera a jeho stoupence jsou velmi podivné a jsou v odporu s jiným Palackého přesvědčením, že někteří „učenci jako nedoukové hádali se mezi sebou, byli-li dva Janové Nepomučtí“. Každým způsobem nerozhodnost Palackého, největší naší historické autority, ponechávala otevřenou branku těm, kdo zase snažili se vrátiti ke dvěma Janům Nep.

W. W. Tomek (Dějepis města Prahy III: str. 327) zakončil vypravování o doktoru Johánkovi touto pověstnou

poznámkou: „Z vypravování tohoto jde na jevo, že se neshoduji se spisovateli staršími, kteří generálního vikáře Jana z Pomuku pokládají za svatého, t. j. za svatého Jana Nepomuckého. Nemohu přisvědčiti k tomu z té příčiny, že svatořečení Jana Nepomuckého od stolice papežské nebylo míněno jeho osobě, tak jakož i zbožné mínění lidu na začátku minulého století, ku kterému při svatořečení tom obrácen byl zřetel, nevztahovalo se k tomuto Janovi z Pomuka, nýbrž k jiné osobě“.

Poznámka tato stává se jasnou teprve tím, když tu jinou osobu u Tomka hledáme. Není ji v celém „Dějepise města Prahy“, jakkoli podařilo se tomuto dějepisci vypátrati snad kde jakého oltářníka z té doby, ve které doktor Johánek žil a sv. Jan Nepomucký dle legendy žíti měl. Jana z Pomuka p. Tomek za svatého tedy nepokládá, a jiná osoba téhož jména vůbec ani nežila, toť smysl jeho tajuplné, protože jen zasvěcencům srozumitelné poznámky. Že ostatně Tomek dávno v sv. Jana Nep. nevěřil, když ještě „Dějepisu města Prahy“ neskládal, potvrdil dr. Ant. Springer v autobiografii své (str. 207), kde vypravuje, že Tomek to byl, jenž dal v Berlíně první podnět dru. O. Abelovi, prof. v Bonu, k rozhlášené studii o sv. Janu Nep.

Dr. Otto Abel má největší zásluhu o vědecké odpravení svatojanské legendy. Nejdříve přednášel o ní v Bonu r. 1853, líče ji jako neslýchaný, obrovský podvod jezovitský, jako smíšeninu z doktora Johánka a Mistra Husa; potom vydal samostatný spis „Die Legende vom heiligen Johann v. Nepomuk“ roku 1855 (Legenda o sv. Janu Nep.), k němuž byl dostával i příspěvky z Čech.*)

Po spise tomto svatý Jan Nepomucký z vědeckého dějepisu zmizel. Ještě vědečtěji a kritičtěji legendu potom

*) Spisek Abelův vyšel po česku ve zpracování Václava Bambasa v Praze r. 1864.

probral a vyvrátil Edvard Reimann v Sybelově „Historische Zeitschrift“ roku 1873. Mistrovský kus dějepisné kritiky.

Něco zahanbujícího leží pro nás v tom, že tuto práci vykonati za nás musili učenci němečtí. A přece nebyl to na české straně nedostatek vzdělání a rozumu vědeckého. Může-li co vysvětliti tuto zvláštnost — zrovna tak cizí učenci předešli nás odmítnutím podvržených českých rukopisů, — je to jen ta polekanost a nemužnost charakterů. Na nás vždy ještě spočívá tíha národa jařmeného a otročeného po tak dlouhé věky. Ty dvě poznámky pod čarou u Palackého a Tomka — v tom smyslu výmluvnější jsou než veliké knihy o našich poměrech!

A zase jestliže co zásluhy německých učenců, Abela a Reimanna, může zmenšiti, je to vědecká práce takových německých učenců v Čechách jako Konstantin Höfler. Tento muž, který část života vynaložil, aby slavné doby českého národa ponížil, tento muž přirozeně stal se i spojencem Jezovitů pro legendu svatojanskou.

Do šlepějí Dobnerových v novější době vstoupilo několik katolických kněží, ač počínání to nám jest nepochopitelné, poněvadž je stejně nebezpečné se stanoviska kněžského nevěřiti v Jana Nep., jako nevěřiti v neomylnost papežskou.*)

Vybíráme pro poznání katolického stanoviska aspoň tři z dlouhé řady kněží, dra. Klementa Borového, dříve profesora bohosloví, nyní kanovníka svatovítského, P. To-

*) Z kněží starších na př. Beda Dudík r. 1849 ještě věřil v dva Jany Nep., napsav v „Geschichte von Raygern“ (Dějiny Rajhradu): „Nyní jest, zvláště nově objevenými doklady, které má v rukou Dr. Řehoř Volný, dokázáno, že vikář a zpovědník jsou dvě různé osoby“. Ale o těch nově objevených dokladech posud svět nezvěděl. Z novějších tak soudili Ginzel a Frind.

máše Nováka a Jana Kř. Votku, člena tovaryšstva Ježíšova v Praze.

Borový je historik jindy vážný a slušný. Proto zvědavě, ba dychtivě saháte po jeho knize, jaké asi stanovisko v otázce tak choulostivé zaujal. Ale jaké sklamání! Spis jeho „Svatý Jan Nepomucký“ vydán byl r. 1878 v „Dědictví svatojanském“ a to ke 150leté památce svatořečení Jana Nep., jež připadala na rok 1879.

V předmluvě dí Borový: „Víměť ovšem, že každá dobrá věc má své nepříznivce, a že také proti úctě sv. Jana Nep. různí hlasové se ozývali. My o těchto sporech u vypravování svém žádným slovem jsme se nezmínili, za zbytečno pokládajíce, ostrým kordem šermovati proti mýdlovým bublinkám, anyť samy sebou zanikají. Neodvážili jsme se zajisté klidnou mysl laskavého čtenáře vyrušovati lichými domněnkami, kteréž pronášejí někdy lidé lehkovážní, kusa důvodu pro své zdání nemajíce, někdy dokonce podvodníci zlomyslní, jimž jen o to běží, aby podvrátili kořen víry katolické v lidu českoslovanském. My jsme přesvědčeni, že byl v Čechách ve 14. století jediný Jan Nepomucký, že utrpěl smrt mučenickou, že ji utrpěl pro obhájení tajemství zpovědního a že tem samý Jan Nepomucký byl prohlášen za blahoslaveného a svatého, jelikož Bůh sám zázraky svatost jeho potvrdil a jej oslavil. Tenť jest, jehož ctí netoliko národ český, ale katolíci ze všech dílů světa a ze všelikých národův a jazykův. Žádný z nejstarších, ve 14. století sepsaných pramenův nezná dva Jany z Pomuku neb Nepomuku; mezi notáři veřejnými, mezi jenerálními vikáři, v řadě kanovníků Vyšehradských i Pražských, všady jediný Jan z Pomuku, náš Jan toliko se naskytuje. **Druhý Jan jest plodem obrazotvornosti Hájka kronikáře.**“

Borový podává životopis světce stručný (32 str.), slibuje, že oddělí v něm historicky zjištěné jádro od domyslův

legend, a ostatek věnuje úctě a zázrakům (34—293). Ale ani na těch 32 stranách slibu nedostál, neboť přejímá vedle historických dat i z Balbína všecky povídačky, pokud nejsou v odporu s historií a nazývá je — ústním podáním. Měl by u spisovatele tak pochybného počínati si naopak. Jen to přijímati totiž, co také odjinud je zaručeno. Světla nad rodným domem v Nepomuku, kazatelství doktora Johánka v Týně a rozumí se ovšem zpovědnictví a almužnictví u královny Žofie, smrt pro zpověd — — to všechno panu Borovému jest aspoň „hodnověrné podání". Docela pak mylně a proti dokladům historickým Borový tvrdí, že Johánek asi r. 1370 na kněžství byl vysvěcen. Má tím zakryta býti pro zbožné čtenáře dnešního času pravda, že doktor Johánek již držel několik výnosných prebend církevních, nežli knězem se stal. Zrovna tak neupřímný je výklad P. Borového, když praví, aby se nikdo nedivil, že Jan mohl zastávati faru u sv. Havla a být i sekretářem u arcibiskupa. Nebylo prý to daleko od sebe, neboť arcibiskupský dvůr tehdy stál na Malé Straně blíž sv. Tomáše. Ptáme se: když doktor Johánek vyměnil tuto faru za Žatecké požitky, to také nebylo daleko od sebe a také mohl z Prahy do Žatce docházeti, jak úřad žádal? Borový snažil se prostě zatajiti tehdejší mnohoobročnictví a svatokupectví kněžské, protože doktor Johánek v něm plaval.

Doktor Johánek dle Borového byl tedy také zpovědníkem královny Žofie, ano za hodnověrně pokládá p. Borový i ústní podání, že byl almužníkem této královny, protože byla to paní velmi dobročinná. Rovněž ví, že mezi Václavem a Žofií nebylo štěstí manželského, ač „rád přiznává, že o tom nemáme jasných a určitých svědectví historických." I to předpovídání smrti a pouť do Staré Boleslavi pan Borový pokládá za věrohodné podání!

Než otažme se znova: Kdo dal dějepisci právo měniti podání? Pan dr. Borový, chce-li se držeti toho ústního po-

dání, musí je přijímati jak je, nesmí ho falšovati! A nefalšované „ústní podání“ praví, že sv. Jan Nep. byl mistrem pražským, děkanem u všech svatých, zpovědníkem královny Johany a že utopen byl r. 1383. Je počínání nepravé, vybírati si z podání, co se hodí a zamlčovati, co se nehodí.

Ale když dr. Borový to vše dokázal a když pochybnosti o sv. Janu přičítá jen „zlomyslným podvodníkům“, co z toho plyne? Plyne z toho, že vývody jeho jsou buřičskou polemikou proti neomylnosti papežské a proti kanonisačním aktům. Doktor Johánek v Římě nebyl uznán za svatého, nýbrž ten Jan Nepomucký, který dle vlastních Borového slov „jest plodem obrazotvornosti Hájka kronikáře.“ Komu obecenstvo katolické více bude věřiti, zda-li dru Borovému nebo papeži Benediktu XIII., o tom rozhodovati nebudeme. Spíše však sem se hodí slova, že jen „zlomyslní podvodníci“ dovedou zatajovati lidu, co výslovně v aktu kanonisačním stojí. V aktech a v bulle stojí, že svatého Jana Nepomuckého nikdo si másti nemá s druhým Janem Nepomuckým, vikářem.

P. Tomáš Novák, někdy kaplan v Lužci u Mělníka, napsal dva spisy o Janu Nep. a to „Svatý Jan Nep.“ 1862 (u Stýbla) a „Úvahy o svatém Janu Nep.“ (v Hlasech katol. spolku 1871). Obě knížky jeho psány jsou tak upřímně a mile, historie od smyšlenek tak přesně a pěkně oddělována, že čekáte jen závěr: „Tudíž není svatého Jana Nepomuckého“. Zatím spisovatel, jako když se tonoucí stébla chytá, učinil pokus římského světce zachrániti Ebendorferem a Žídkem. Tu najednou čtenáře zarazí u Nováka nepravda, neboť spisovatel proti úsudku všech znalcův oba tyto své dějepisce rázem velebí jako muže věrohodné, zkušené a poctivé. A to ani jeden ani druhý nebyli a sice i ve věcech, jež zažili, neřku jež pouze z doslechu nebo domyslu napsali. Zvláště o Žídkovi říci se

nesmí, že „i pro osobní povahu svou vážnosti u souvěkých požíval.“

Ale přes to z katolických životopisců P. Novák stojí nejvýše, výše než Borový. Předně nijak svatého Jana nehledí zachrániti tupením a láním odpůrcům dějepisných smyšlének, za druhé upřimně, byť šetrně, doznává všechny bludy Balbínovy a jeho společníků.

Novák na př. proti Borovému přiznává, že doktor Johánek nenastoupil úřad farářský u sv. Havla, nýbrž že dosadil si výpomocného kněze. O arcibiskupu z Jenštejna dí, že byl až úzkostlivý a nedůtklivý v hájení pravomocnosti duchovní a světských výsad svého stavu, až příliš horlil pro světskou moc a církve a hmotná práva duchovenstva svého.

O jeho žalobě v Římě z r. 1393 píše, že je to „jediný podrobný a spolehlivý pramen náš“.

A na to následují výtky proti Balbínovi: o svícnu na hrobě Nepomukově klidně dí, že arcivévoda Leopold Vilém daroval jej r. 1641. a nevěří Hájkovi, že první lampu tam dal arcibiskup Zbyněk z Hasenburka († 1411), ani neví, co pravdy na tom, že tam visely mnohé před bitvou bělohorskou. Mylnou nazývá zprávu, že r. 1497 zasvěcen byl přičiněním krále Vladislava II. oltář Janu Nep. v kostele svatovítském. O chrámě Nepomuckém poctivě udává, že zasvěcen byl sv. Janu Křtiteli (o kapli starší arci nemluví) a všeobecně o legendách svatojanských vyznává: „Původ jejich sluší přičítati dílem nedostatečnému a lichému používání starších pramenů a přílišnému hovění některých spisovatelů povídané domýšlivosti lidu, dílem i nízkému stupni historické kritiky v minulých stoletích zvláště. Zřejmě toho pozorovati možná na Hájkovi a Balbínovi, kteřížto oba sloužili za hlavní prameny životopisu všem pozdějším spisovatelům legendy svatojanské“ ...“ „Životopis tento (Balbínův) obšírný v 16. kapitolách oplývá vesměs báječnými pověstmi lidu a nezaručenými zázračnými událostmi, a není ničím jiným,

než stručným přehledem všelikých svatojanských zpráv ze všech dosavadních, byť i sebe podezřelejších spisovatelů v jeden životopisný celek shrnutých.“

O zpovědi a příčině zlosti královy na Pomuka hádá jen: „A teprv po jeho smrti (Václava IV.) přišla snad věc ve známost prostřednictvím královny neb jinak, anebo, byla-li již známa a jen ze strachu před králem zamlčována, mohlo se nyní o ní nejen mluviti veřejně, ale i psáti, jak to i Ebendorfer a Žídek učinili.“ V jedné důležité stránce ještě P. Nováka z pokárání propustiti nelze, a to jest ta, že sdělávaje životopis historického Jana z Pomuka a přenášeje naň svatost, zamlčel důležité okolnosti, které pojmu svatého života se příčí. P. Novák znal Acta judiciaria, také z nich cituje. Acta tato obsahují podstatné příspěvky k životopisu Jana z Pomuka, neboť několik let sepisována byla přímo pod úřadním dozorem jeho jakožto generálního vikáře. Ještě 11. března 1393 gener. vikář osobně při nich přítomen byl. Nuže z těchto soudních akt mezi jiným se dověděti musil P. Novák, že doktor Johánek měl mnoho peněz, jež půjčoval kněžím i světským osobám (šlechtě) a to způsobem nechvalným. Dlužníci s půjčkou brávali u něho pravidelně na sebe pohrůžku, že spláceti budou pod trestem exkomunikace čili vyobcování z církve. Takové zprávy jsou pro svatost Jana z Pomuka na pováženou!

Tyto domněnky jsou jediným zbylým stéblem Novákovým pro svatost doktora Johánka — stéblo přirozeně velmi útlé a křehké, jímž se tonoucí svatost Jana Nepom. zachrániti opravdu nedá.

P. Alois Hlavinka, ve svých „Bludech a lžích v dějinách“ také sporu o Jana Nepomuckého věnoval 13 stránek r. 1888. Čtenáři svému praví: „O pamfletu nedoučeného docenta Otty Abela i jeho literárního otroka českého nelze tu míti řeči. Račiž v té příčině rozhlédnouti se po řízných

odvetách dp. P. J. Votky T. J.“ Tím způsob polemiky českého Janssena dostatečně poznáváte. Hlavinka věří v jednoho Jana Nep. (r. 1393 utopeného) a víru svou opírá o tytéž důvody, kterými dokazuje několik listů napřed, proč nemůže věřiti v „papežici Johannu“. Důvody ty jsou: „Ani jeden ze současných dějepisců jak latinských, tak řeckých odštěpených nemá o ‚papežce‘ ani zmínky, čehož by zajisté nebyli opomněli, ba Fotius výslovně nazývá Benedikta (III.) Lvovým (IV. † 855) nástupcem. Pozdější však spisovatelé jako Marianus Scotus († 1086), Sigbertus Gemblacensis († 1112), Martinus Polonus († 1278) jsou těch dob daleci, aby se jejich zprávám mohlo věřiti. Ostatně Sigbert již o tom více věděl než Marianus a Martinus zase více, než oba jeho předchůdcové. Čím dále od oné ‚události‘ přibývalo oněch zpráv, každý z těchto tří věděl něco nového, ‚zevrubnějšího‘, takže se také na nich zpravdil výrok, ... že pověsti přibývá jako sněhové koule s kopce. Snad se v pověsti této odráží památka na vládu žen v obsazování úřadů církevních i sídla papežského.“ Jako by P. Hlavinka nám pravil: O sv. Janu Nepomuckém roste pověst teprve od Hájka k Balbínovi — proto věřím pověsti! o tom, že na stolici papežské po r. 855 zasedala ženská Johanna, roste pověsť teprve od Mariana po Sigberta — proto nevěřím pověsti.

Naprosto nevěcný je spisek Jana Kř. Votky „Zázračný jazyk sv. Jana Nep.“ z r. 1884 (Hlasy katolického spolku tiskového). Votka je příliš chytrý, aby vypravoval životopis svého světce. Celou knihu naplnil jen zázraky, ovšem pak, ač mnoho o kanonisaci římské r. 1729 mluví, stejně vynechal kanonisační akt a bullu, aby čtenářstvo jeho nepoznalo, že papež doktora Johánka neuznal za svatého, nýbrž smyšlenou osobu Hájkovu. Z celého sporu o dvou Janech vyvlekl se sofistikou právě jezovitskou. Píšeť (na str. 70.):

„V některých kronikách ze XVI. a z pozdějších století pocházejících rozeznávali spisovatelé dva Jany z Nepomuku, kteří dle jejich udání v druhé polovici věku XIV. současně žili. Z toho pak novější svobodomyslníci nejednou již sobě rozličných nekalých zbraní ukovati snažili, kterými proti našemu sv. Janu Nep. a proti sv. Stolici apoštolské po nevěrecku harcovali, poněvadž prý se ani neví, který z dvou dotčených Janů Nepomuckých za svatého jest prohlášen.

Nuže tedy při této příležitosti pravíme krátce takto: Toho právě sluhu Božího Jana z Nep. prohlásila sv. Stolice apoštolská za svatého, který hrob svůj v chrámu Páně svato-Vítském již ku konci věku XIV. měl, kterémuž lid katolický u téhož hrobu po celý čas úctu náboženskou vydával, o kterémž stálá nepřerušená pověst v celých Čechách v každém století kolovala, že pro nevyzrazení tajemství sv. zpovědi umučen byl a kteréhož jazyk Bůh všemohoucí zázračným způsobem před hnilobou a zpráchnivěním na důkaz jeho svatosti a pravého mučenictví tak zachrániti ráčil, že po více než 200 letech zcela neporušený a čerstvý v témž hrobě nalezen a pak ještě druhým neslýchaným zázrakem tou měrou poznovu od Boha byl oslaven, že se nepopíratelné zprávy o těchto zázracích po celém světě na jeho oslavu hlásaly a až podnes i v nejzazších světa dílech hlásají.

Tohoto tedy Jana z Nep. sv. Stolice apoštolská za svatého prohlásila, jedině toho a žádného jiného.“

Po našem soudu věc se má jinak. Není pravda, že se neví, který z dvou Janů Nep. za svatého jest prohlášen. Z prohlášení papežské stolice víme dobře, že za svatého uznán Jan Nep., děkan u všech svatých, jenž utopen byl r. 1383. Tento muž však dle svědectví dějin nikdy nežil a proto ho Bůh svými zázraky nemohl oslaviti. Ale naproti tomu nebyl prohlášen za svatého generální vikář Jan z Pomuku, utopený r. 1393, jenž pochován u sv. Víta.

A poněvadž o svatosti tohoto muže skutečně také nikdo nic neví a poněvadž ani zázraky z let dvacátých 18. století na jméno této osoby zapsány nejsou, jak svědčí dlouhé protokoly samým Votkou citované: rozpadá se Votkova vytáčka zcela v nivec. Leda by P. Votka (ovšem i dr. Borový) připustili, že zázraky dělají osoby, proti jichž svatosti papežská stolice se vyslovuje. Spis Votkův přináší také barevný obrázek, malířem Heřmanem zhotovený, podobu jazyka svatojanského. Obrázek je patrně velmi nedokonalý, a P. Votka své věci by byl posloužil líp, kdyby jej byl vynechal, nebo si zjednal lepšího malíře. Sotva kdo uzná, že to je jazyk lidský.

* * *

A tím také spějeme k závěru tohoto spisku. Spor o Jana z Pomuku stojí pro lidi zdravého rozumu tak, že **svatého Jana Nepomuckého není.**

Roku 1393 utopen byl v Praze generální vikář Jan z Pomuka, jehož smrt zrodila v lidu a u pozdějších spisovatelů tolik legend, že Hájek a Balbín z těchto legend utvořili si docela novou osobou. Za násilného navracování českého národa do katolické církve, ač po dlouhém zpečováni se Říma, tato legendární osobnost prohlášena za svatou.

Ti, kdož na to naléhali v Římě prosbami i dary, ač snad upřímně věřili v osobu Hájkovu a Balbínovi, měli jistě účel odvrátiti zbožnou mysl českého lidu od minulosti husistské k době starší. Někteří dějepisci (Abel) i vyslovili domněnku, že celé svatořečení Jana Nep. byto velkolepým jezovitským podvodem, aby za Mistra Jana Husa, jenž nemohl snadno vytržen býti z paměti národa, podstrčen byl Mistr Jan Nepomucký. Domněnka ta jen do jisté míry má pravděpodobnost; nelze přisvědčiti všem dokladům, jež uvádí dr. Abel, ale pro domněnku tu přece jen svědčí i to

mistrovství i to zpovědnictví u královny Žofie (Hus byl mistrem i zpovědníkem). Tuto podobnost mezi Husem a domnělým světcem upravil nápadně Balbín. Na konec i způsob svátku svatojanského vzat ze svátku Husova. Husův svátek slavíván byl v Čechách i na Moravě 6. července. Způsob oslavy té býval velkolepý zvláště v Praze. Staří letopisové na př. r. 1517 popisují svatvečer Husova dne 6. červencem takto:

„V neděli u vigilii M. Jana Husi a M. Jeronyma Pražského, když bylo po jitřní, a potom i v pondělí na týž svátek konšelé Pražští pálili oheň pod mostem na malém ostrůvku blíž crucifixa, a na věži mostské trubači slavně trúbili, na bubny bubnovali, z hákovnic s mostu stříleli a z tarasnic také stříleli od mlýnův k Petřínu; a pan purkmistr Sigmund od Tváří s panem Janem Hlavsou a někteří jiní z pánův byli na věži na mostě dívajíce se na ten oheň dolův, kdež lidu bylo veliké množství na mostě i po březích. A páni kanovníci z hradu nelibě to nesli.“

Kdo si nepřipomene naše slavnosti svatojanské na Vltavě? Jen že ohně před svátkem Husovým byly obrazné. Hus byl upálen! U Jana Nep. ohně nemají symbolu.

Účel hierarchie katolické mimoděk byl dosažen. Vědomí o jiném slavném Mistru Janu skutečně na mnoho let z paměti národa českého vytlačeno. Hierarchie počínala si však neopatrně a lehkomyslně tím, že volila osobu vymyšlenou. Tím sama své dílo podkopala. Je v tom pro ni kus zaslouženého trestu.

Celá historie svatojanská — byť konečně i všeliké podezření odpadlo — vydává jedno hrozné poučení pro nás: jak hluboký byl úpadek duševní českého národa, jak zanedbána věda, jak náboženský cit znešvařen, jak vědomí o minulosti vydrásáno ze země, když možny byly r. 1721 a 1729 omyly tak hrubé, že v Čechách i v Římě mohly tak veřejně, tak okatě a bez rozpaků falšovány býti

dějiny české. A v tom spočívá tragický trest protireformatorů, že šíříce tmu v českém národě sami si v ní na konec neviděli na ruce a chopili nepravého světce.

* * *

Povinností církve katolické v Čechách nyní jest, aby škaredý list svatořečení vymyšlené osoby z dějepisu českého vytrhla. Povinností hierarchie jest, obnoviti řízení v Římě, revidovati falešné doklady a dáti vymazati ze seznamu svatých osobu, která nežila a nepřipustiti ovšem, aby na její místo podstrkována byla osoba jiná, na které dle svědectví dějin nebylo nejmenší svatosti. Katoličtí dějepisci starší jako Dobner, kteří první sv. Jana chtěli viděti v doktoru Johánkovi, mohou býti poněkud omlouváni tím, že životopis i tohoto doktora Johánka byl jim znám jen v hrubých rysech, a že životopisná data jim známá neobsahovala nic závadného. Sotva tušili, že dalším badáním dokáže se o něm, že byl bohatý prelát, mnohoobročník, jenž stavěl domy a půjčoval peníze lidem způsobem neslušným. Pro dnešní historiky kněžské omluva ta již odpadá. Oni aspoň to všechno znáti mají, co vyšetřil Tomek; ale jestli že přes to z generálního vikáře dělají světce, nevědí, co činí.

Povinností kněžstva jest, aby v chrámích, v časopisech i v knihách lidu českému obecně uvedli v známost, že se odvolává stoletý omyl, nyní už vlastně klam, o svatém Janu Nepomuckém. Poznané pravdě odporovati jest jeden z nejtěžších hříchů. A poznané pravdě dojista odporují ti, kdož pořádají veliké pouti, zasvěcují oltáře, světí 16. května výroční svátek a v breviáři modlí se k muži, jenž nikdy nežil, jak vlastní kněžští dějepisci uznávají. Svátek doktora Johánka musil by připadati na 20. března a v breviáři musil by docela jinak zníti životopis světcův.

Ti, kdož sv. Jana hledají nyní v doktoru Johánkovi, jako Borový, znesvěcují ovšem i římský skutek z r. 1721 a 1729. Správně zajisté postupovati by měli jinak.

Když je dokázáno, že Hájkův sv. Jan Nepomucký nežil, pozbyl platnosti také kanonisační akt a bulla pro tohoto Hájkova světce. Na jeho místo generální vikář mlčky, jaksi způsobem eskamotáže nastoupiti nemůže. Jest potřebí, aby kanonisační proces z r. 1729 byl odvolán a zrušen.

Má-li uctíván býti za svatého doktor Johánek, je nevyhnutelno, aby napřed nově za svatého prohlášen byl. Jest pak nevyhnutelno arci, aby zaveden byl nový kanonisační proces, kterým by se zjistilo, zda genrální vikář Jan z Pomuka byl muž svatého života, zda trpěl pro pravou a svatou věc a zda mučenictví jeho dosvědčeno bylo zázraky. Dobrovský viděl v gener. vikáři mučeníka za kněžskou imunitu.

Jest sice závadou, že proti svatořečení doktora Johánka papežská stolice r. 1729 už promluvila. Jest i možná, že by v naší střízlivé době těžko bylo získati lid k úctě pro bohatého mnohoobročníka církevního, jenž půjčoval peníze kněžím i šlechtě, jenž náležel mezi odpůrce Husových předchůdců, pracujících pro očistění církve od zlořádů, pro nápravu mravnosti ve zhýřilém duchovenstvu; ale jiného východiska není, má-li svatojanská tradice býti zachráněna. Nyní stojí spor tak, že svatého Jana Nep. prostě není.

P. Tomáš Novák v „Úvahách o sv. Jana Nep.“ omlouvá papeže takto (str. 101): „Vůbec pak jest známo z katolické dogmatiky, že církev nepočítá jednotlivá svatořečnění za článek víry, a že vyžaduje pro kanonisační výroky římské kongregace obřadů s papežským potvrzením jen takové vážnosti, úcty a víry, jaké svědomitě a opatrně a na lidských svědectvích a zjištěných pramenech založené soudní nálezy v církevních záležitostech vůbec mají.“ Tím

výkladem má zachráněn býti článek o neomylnosti papežské, ale sotva správně.

* * *

Jak církev a vysoké kněžstvo k otázce si počíná, musíme zavrhovati. Jestliže se nemýlíme, má se svatojanská myšlénka umlčovati, nechávati, až zneuáhla sama vybledne.

Roku 1883 nebylo oslaveno 500leté jubileum domnělé mučenické smrti toho Jana Nepomuckého, jenž za svatého prohlášen byl. Tehdy již většina katolických dějepisců a životopisců Jana Nep. stála na stanovisku Dobnerovu, že se v Římě stal omyl v osobě a že svatořečení patří doktoru Johánkovi, jenž utopen byl roku 1393.

Starší vydání církevních hodinek čili kněžského breviáře pro Čechy od r. 1767 otiskovalo v přepracovaném výtahu kanonisační životopis sv. Jana dle římské bully. Přidávalo k němu ještě z Balbína, že sv. Jan byl synem manželův u věku pokročilých, že jako chlapec zázračně byl uzdraven na přímluvu P. Marie, že studoval v Žatci a v Praze trojího stupně učenosti na universitě dosáhl. — Při novém vydání breviáře z roku 1865 vynecháno Žatecké učení, ale hlavně utopení Jana Nep. v svatvečer nanebevstoupení Páně.

Tato okolnost již svědčí o neupřímnosti. Nechce se uznati nepravda rázem, nýbrž po kousku a to nepozorovaně, nenápadně. V breviáři potichu odklizen Balbínův den 16. května tím ovšem i rok 1383.

Ale k přímému oslavování 500letého jubilea letos, roku 1893 přece se církev ještě neodhodlala. Na konci roku 1892 oznámeno kněžstvu v orgánu jeho, že sv. otec Lev XIII. oslavy jubilea svatojanského roku 1393 si nepřeje, nýbrž raději až oslavu kanonisace roku 1729. V tom odkladu jubilea letošního spočívá další neupřímnost a ještě více v návrhu, oslaviti kanonisaci r. 1929. Maně

Ti, kdož sv. Jana hledají nyní v doktoru Johánkovi, jako Borový, znesvěcují ovšem i římský skutek z r. 1721 a 1729. Správně zajisté postupovati by měli jinak.

Když je dokázáno, že Hájkův sv. Jan Nepomucký nežil, pozbyl platnosti také kanonisační akt a bulla pro tohoto Hájkova světce. Na jeho místo generální vikář mlčky, jaksi způsobem eskamotáže nastoupiti nemůže. Jest potřebí, aby kanonisační proces z r. 1729 byl odvolán a zrušen.

Má-li uctíván býti za svatého doktor Johánek, je nevyhnutelno, aby napřed nově za svatého prohlášen byl. Jest pak nevyhnutelno arci, aby zaveden byl nový kanonisační proces, kterým by se zjistilo, zda genrální vikář Jan z Pomuka byl muž svatého života, zda trpěl pro pravou a svatou věc a zda mučenictví jeho dosvědčeno bylo zázraky. Dobrovský viděl v gener. vikáři mučeníka za kněžskou imunitu.

Jest sice závadou, že proti svatořečení doktora Johánka papežská stolice r. 1729 už promluvila. Jest i možná, že by v naší střízlivé době těžko bylo získati lid k úctě pro bohatého mnohoobročníka církevního, jenž půjčoval peníze kněžím i šlechtě, jenž náležel mezi odpůrce Husových předchůdců, pracujících pro očistění církve od zlořádů, pro nápravu mravnosti ve zhýřilém duchovenstvu; ale jiného východiska není, má-li svatojanská tradice býti zachráněna. Nyní stojí spor tak, že svatého Jana Nep. prostě není.

P. Tomáš Novák v „Úvahách o sv. Jana Nep.“ omlouvá papeže takto (str. 101): „Vůbec pak jest známo z katolické dogmatiky, že církev nepočítá jednotlivá svatořečnění za článek víry, a že vyžaduje pro kanonisační výroky římské kongregace obřadů s papežským potvrzením jen takové vážnosti, úcty a víry, jaké svědomitě a opatrně a na lidských svědectvích a zjištěných pramenech založené soudní nálezy v církevních záležitostech vůbec mají.“ Tím

výkladem má zachráněn býti článek o neomylnosti papežské, ale sotva správně.

* * *

Jak církev a vysoké kněžstvo k otázce si počíná, musíme zavrhovati. Jestliže se nemýlíme, má se svatojanská myšlénka umlčovati, nechávati, až zneuáhla sama vybledne.

Roku 1883 nebylo oslaveno 500leté jubileum domnělé mučenické smrti toho Jana Nepomuckého, jenž za svatého prohlášen byl. Tehdy již většina katolických dějepisců a životopisců Jana Nep. stála na stanovisku Dobnerovu, že se v Římě stal omyl v osobě a že svatořečení patří doktoru Johánkovi, jenž utopen byl roku 1393.

Starší vydání církevních hodinek čili kněžského breviáře pro Čechy od r. 1767 otiskovalo v přepracovaném výtahu kanonisační životopis sv. Jana dle římské bully. Přidávalo k němu ještě z Balbína, že sv. Jan byl synem manželův u věku pokročilých, že jako chlapec zázračně byl uzdraven na přímluvu P. Marie, že studoval v Žatci a v Praze trojího stupně učenosti na universitě dosáhl. — Při novém vydání breviáře z roku 1865 vynecháno Žatecké učení, ale hlavně utopení Jana Nep. v svatvečer nanebevstoupení Páně.

Tato okolnost již svědčí o neupřímnosti. Nechce se uznati nepravda rázem, nýbrž po kousku a to nepozorovaně, nenápadně. V breviáři potichu odklizen Balbínův den 16. května tím ovšem i rok 1383.

Ale k přímému oslavování 500letého jubilea letos, roku 1893 přece se církev ještě neodhodlala. Na konci roku 1892 oznámeno kněžstvu v orgánu jeho, že sv. otec Lev XIII. oslavy jubilea svatojanského roku 1393 si nepřeje, nýbrž raději až oslavu kanonisace roku 1729. V tom odkladu jubilea letošního spočívá další neupřímnost a ještě více v návrhu, oslaviti kanonisaci r. 1929. Maně

vkrádá se nám před oči P. Emanuel z Boje se svým chytráctvím.

Myslí se asi: Snad do roku 1929 svatojanská otázka vybledne a zmizí tak jako svatořečení nebo blahořečení Karla Velikého zmizelo bez rozčilení; a kdyby ne, roku 1929 oslaviti se dá snadno kterýkoli ze dvou Janů Nepomuckých. Bude se veřejně oslavovati vikář z roku 1393 a v aktech zůstane zpovědník z roku 1383.

A tak se po soudu našem s otázkou svatojanskou dělá nyní prostě politika.

Politika ve věcech tak vážných a svatých příčí se citu. Ale konečně ať s politikou, ať bez politiky římské, poznání už proniklo a šíří se i v nejspodnější vrstvy věřících katolíků, že

sv. Jana Napomuckého není!

Proti tomuto poznání výdatnou obranou mohla by býti jen politika poctivosti.

Mezi vzdělanci nenašel jsem už člověka, jenž by dějiny české znal a ve svatost Jana Nepomuckého věřil. Opakuji, ani jediného člověka. Vždyť se to jeví i v literatuře.*)

---

*) Na př. Jindř. Šolc ve spise „Národnost a její význam v životě veřejném“ r. 1882 (spis vydán pod patronstvím staročeské strany) klidně napsal: „Aby lidu byla vyrvána památka Jana Husa, kanonisován jest roku 1729 mythický Jan Nepomuchý co mučedník zpovědi. Není snad příkladu, aby se nějaká smyšlénka byla lépe povedla. Nový svatý vštipen uměle národu, a uctění jeho stalo se vedle kultu svatováclavského jedním z přiznaků národnosti české.“ Vl. Zap v „Českomoravské kronice“ (1866), držel se dvou Janů Nep. jen proto, aby bylo viděti, že prvý Jan jest smyšlenkou. Napodobil tím jen „Naučný slovník“ (1862) kde prof. Tomek v témž úmyslu psal o Janu Nepomuckém.